

Measuring the Educational Process in Iranian International Relations: A Pathology of Knowledge Acquired Through Education

Sajjad Sadeghi *

Ph.D, International Relations, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Introduction

Recently, several studies have examined the development of the field of international relations in Iran, focusing on the research approaches and theories used in the Iranian scientific research articles. The two prominent studies are: “Examining Research Approaches of Iranian International Relations Articles: A Review of Scientific Research Articles Published from March 21, 2021, to March 20, 2022” by Sadeghi (2024a) and “The Impact of US Foreign Policy on International Relations Theories: A Case Study of Iranian Scientific Research Articles (2019–2022)” by Sadeghi (2024b). The analyses revealed several notable trends. A significant portion of Iranian researchers primarily focuses on contemporary foreign policy as case studies, adopting paradigmatic orientations rooted in realism or

* Corresponding Author: sajjad.sadeghi@ut.ac.ir

How to Cite: Sadeghi, S., (2025), “Measuring the Educational Process in Iranian International Relations: A Pathology of Knowledge Acquired Through Education”, *Political Strategic Studies*, Vol. 13, No. 51, 81- 128.
Doi: [10.22054/QPSS.2023.75500.3302](https://doi.org/10.22054/QPSS.2023.75500.3302)

liberalism. However, these studies often neglect epistemological considerations and rely heavily on the descriptive–analytical method as the declared research approach. This focus frequently excludes a critical examination of the foreign policy performance of the Islamic Republic of Iran. Additionally, the studies indicate that a considerable portion of Iranian international relations research incorporates U.S. foreign policy as a key independent variable. This reflects the widespread acknowledgment of the U.S. hegemonic power and its multiple roles in international events. Considering that over 70% of the analyzed articles (in both studies) were derived from students' theses or dissertations, examining students' perspectives on these topics and evaluating the educational process and knowledge acquired through university education can provide valuable insights into the subject. In this respect, the current study aimed to analyze 165 master's and Ph.D. students of international relations, as well as 210 graduates in the field. This analysis yielded significant results that can contribute to identifying solutions to the issues highlighted in the previous two studies.

Literature Review

Concerning the research by Iranian scholars of international relations, few adopt an approach focusing on the evolution or pathology of the issue, highlighting a theoretical deficiency in this field. The limited research available can be categorized into ten main groups, reflecting varying perspectives on the subject. These include studies focused on the evolution of international relations in Iran, research analyzing articles published in Iranian scientific–research journals, studies examining theses or dissertations, and research

based on questionnaires and surveys. Other categories encompass studies derived from discussion meetings with international relations and political science professors, case studies with partial analyses of one or more influential factors, and research investigating the obstacles to Iranian theorization in international relations. Additionally, there are studies analyzing the methods, content, and resources used in teaching international relations, research based on interviews with university professors, and studies addressing the pathology of scientific–research journals. This array of studies shows the diverse approaches and perspectives in the Iranian scholarship of international relations.

Materials and Methods

The present study used the targeted questionnaire method to collect the data. The stratified random sampling method was used to select the universities. The final statistical population consisted of two groups: students and graduates. Questionnaires were then distributed electronically by generating a list and applying systematic random sampling based on the pi number for computer spacing. As the focus of the research, the acquired knowledge of students and graduates was conceptualized, and the results were subsequently tested using a self-evaluation approach. Finally, a statistical comparison of the results from both knowledge acquisition styles—conceptualization and self-evaluation—was conducted against existing factual data. The analysis provided a reliable comparative realist measurement.

Results and Discussion

This research found that individuals who entered the field of international relations without prior knowledge often struggled to

achieve career success in the field. Some became students or graduates of international relations due to the deterministic nature of university admissions processes. In addition, studies on the U.S. issues—particularly those focusing on the impact on the international political economy and international security, with an emphasis on China–U.S. relations—are the most popular areas of interest among Iranian international relations students and graduates. At the same time, there is a noticeable theoretical deficiency in research related to Iran’s official foreign policy, often manifesting in what is referred to as *Kissinger syndrome*. Based on a quantitative evaluation of the knowledge acquired through education, the average score achieved by Iranian international relations students and graduates was found to be 10 out of 20. Notably, university professors and individuals with careers directly related to the field tend to score higher. However, if tools like internet searches or superficial knowledge sources (e.g., Wikipedia) are removed, their knowledge level drops significantly. The findings also confirmed the results of two previous studies. These include the dominance of mainstream theories (realism and liberalism), a lack of familiarity with research methodologies, an inability to connect research topics to appropriate research methods, limited understanding of epistemological concepts, and a preference for regional issues without adequately considering the influence of the Islamic Republic of Iran’s foreign policy. Moreover, there is a recurring tendency to approach topics from the perspective of American foreign policy’s influence, often with a pessimistic view of the country’s official policymaking.

Conclusion

The findings revealed several important points. First, common intellectual circles within the field of Iranian international relations have yet to form, primarily due to a lack of interest in collaborative work. This shortcoming is largely attributed to the limited scope of joint research, which is often confined to student theses or dissertations. Moreover, the low enthusiasm among students and graduates to join scientific and specialized associations highlights a need for further investigation into effective methods for promoting and expanding such associations. A key question remains: can the development of these associations contribute to the establishment of shared intellectual circles? Second, the quantitative analysis of acquired knowledge indicates that emigrant graduates score an average of 13, which is 30% higher than the average score of participants in this research. Notably, only 10% of these individuals are employed in fields unrelated to their studies, suggesting that the majority can be classified as part of the emigrant elite. This raises important questions about the reasons behind their migration and the extent to which their increased knowledge levels can be attributed to studying and working within scientific communities abroad. Finally, as observed in two previous studies, there remains a significant theoretical deficiency in analyzing the foreign policy of the Islamic Republic of Iran, especially its performance and influence in major regional and extra-regional events. In the topics examined, no critical perspectives on the foreign policy of the Islamic Republic were identified, further confirming the prevalence of Kissinger syndrome. This phenomenon also reflects a tendency to address issues and

topics that are expected to be approved by Iran's foreign policy apparatus.

Keywords: Acquired Knowledge, International Relations, Iranian International Relations, Educational Process, Evolution Research

آسیب‌شناسی دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل ایرانی

دانش‌آموخته دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

سجاد صادقی * ID

ایران

چکیده

تحول پژوهشی و آسیب‌شناسی دانش روابط بین‌الملل ایرانی دچار فقر نظری است. حال آنکه دلایل عدم شکل‌گیری نظریه‌های ایرانی فراگیر جز از طریق کشف نقاط ضعف با یک نگاه تطبیقی بر اساس این پرسش که «چرا جامعه دانشگاهی روابط بین‌الملل آمریکا و اروپا توانست و ما نتوانستیم» میسر نخواهد بود. اهمیت این موضوع تا جایی است که بدون فهم این مسئله که ضعف حاصل از دانش اکتسابی چه چالش‌هایی را برای دانش روابط بین‌الملل ایجاد کرده است نمی‌توان راهکاری برای برون‌رفت از شرایط فعلی ارائه داد. در این مسیر «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه» مسئله مهمی است. بر این اساس «دانش اکتسابی» ۳۷۵ دانشجوی و دانش‌آموخته روابط بین‌الملل از ۱۵ دانشگاه، ابتدا به روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفته و سپس نتایج حاصله با رویکرد «خودارزیابی» محک خورده و در نهایت بر مبنای مقایسه آماری نتایج هر دو سبک سنجش با واقعیت‌های موجود، به یک تحلیل و سنجش واقع‌گرای تطبیقی بدست آمد. نتایج نهایی، ضعف نظری دانش اکتسابی را تایید و فرضیه این پژوهش را به اثبات رساند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در وضعیت کنونی، اصلاح منطبق بر واقعیت فرآیند «دانش اکتسابی حاصل از آموزش» می‌بایست اولویت جامعه دانشگاهی روابط بین‌الملل ایران باشد.

واژگان کلیدی: تحول پژوهشی روابط بین‌الملل، دانش اکتسابی، روابط بین‌الملل، روابط بین‌الملل ایرانی، سنجش روند آموزشی.

مقدمه

در دو پژوهش با عنوان «رویکردسنجی ادبیات علمی روابط بین‌الملل ایرانی: بررسی مقالات علمی- پژوهشی سال ۱۴۰۰» و «تاثیرپذیری نظریه‌پردازی روابط بین‌الملل از سیاست خارجی امریکا: مطالعه موردی مقالات ایرانی ۱۳۹۸-۱۴۰۰» با بررسی مقالات علمی- پژوهشی ایرانی دریافته شد که بخش قابل‌اعتنایی از پژوهشگران ایرانی بر «مطالعات موردی سیاست خارجی معاصر» با جهت‌گیری پارادایمی «واقع‌گرایی» و یا «لیبرالیسم» و با بی‌توجهی به مباحث «معرفت‌شناسی» و با تکیه بر روش پژوهش اعلامی «توصیفی- تحلیلی» متمرکز بوده و مسائل پژوهشی را بدون در نظر گرفتن و بررسی تاثیرگذاری «عملکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» مورد پژوهش قرار می‌دهند. همچنین دریافتیم که در بخش قابل توجهی از پژوهش‌های ایرانی روابط بین‌الملل، «سیاست خارجی امریکا» را به دلیل پذیرش نقش قدرت «چیره‌طلبانه» و نقش آفرینی متعدد در وقایع بین‌المللی به‌عنوان متغیر مستقل موثر دخیل انگاشته و در عین حال نسبت به عملکرد سیاست خارجی امریکا نگاه منفی و بدبینانه حاکم است؛ بدین معنا که پژوهشگر ایرانی، مداخلات امریکا در وقایع بین‌الملل را عامل ثبات‌ساز و یا در راستای حفظ صلح و اهداف حقوق بشری ندانسته و نگاهی نزدیک به سیاست رسمی سیاستگذاری خارجی یافته شد که در نهایت از نوعی ابتلا به «سندروم کیسینجر» با شدت و یا ضعف خبر می‌داد. با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد مقالات مورد بررسی (در هر دو پژوهش قبلی)، مستخرج از رساله‌ها و پایان‌نامه‌های دانشجویان بودند، «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه» می‌تواند به فهم بهتر موضوع کمک نماید.

در این پژوهش به دنبال بررسی این مهم هستیم که چه میزان از مشکلات متوجه روند آموزشی در دوران تحصیلات دانشگاهی است. مسئله اصلی چالش‌ها و مشکلاتی است که ضعف دانش اکتسابی حاصل از آموزش بر روابط بین‌الملل ایرانی تحمیل کرده و از این جهت پرسش پژوهش این است که ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل چه مشکلات و چالش‌هایی را برای دانش روابط بین‌الملل ایرانی ایجاد کرده است؟ بر این مبنا ۱۶۵ دانشجوی روابط بین‌الملل در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، همچنین ۲۱۰ دانش‌آموخته روابط بین‌الملل با روش «پرسش‌نامه هدفمند» مورد سنجش

قرار گرفتند. هدف نهایی، سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در روابط بین‌الملل ایرانی است تا بر مبنای آن در پژوهش‌های آتی بتوان آسیب‌شناسی کرد و راهکاری منطقی برای برون‌رفت از وضع کنونی ارائه داد. اهمیت این پژوهش در تلاش برای پر کردن فقر نظری در زمینه تحول‌پژوهشی روابط بین‌الملل ایرانی است.

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های روابط بین‌الملل ایرانی آثاری اندک با رویکرد تحول‌پژوهی و آسیب‌شناسی قابل رویت است که نمایانگر فقر نظری در این حوزه می‌باشد. این پژوهش‌های اندک در ده گروه عمده قابل طبقه‌بندی شده و متفاوت بودن در نگرش به موضوع را به نمایش می‌گذارد:

۱. سیر تحول عمومی این دانش در ایران با رویکرد «تحول‌نگارانه تاریخ‌محور»: ازغدی (۱۳۷۸)، ستوده (۱۳۸۴) و دهقانی فیروزآبادی و قنبری مزیدی (۱۳۹۲).
۲. بررسی مقالات مجلات علمی- پژوهشی ایرانی: مشیرزاده و خواجه‌نائینی (۱۳۹۳)، دولت‌آبادی (۱۳۹۵) و صادقی (۱۴۰۲ و ۱۴۰۳).
۳. بررسی رساله‌های دانشجویی با رویکرد «درون رشته‌ای»: افتخاری (۱۳۸۵) و مشیرزاده و مسعودی (۱۳۸۹).
۴. پژوهش مبتنی بر پرسش‌نامه و نظرسنجی با رویکرد «درون رشته‌ای»: حاجی‌یوسفی (۱۳۸۵)، جامعه آماری دانشجویان، حاجی‌یوسفی (۱۳۸۹)، جامعه آماری اساتید و مشیرزاده و مسعودی (۱۳۹۰)، جامعه آماری دانشجویان.
۵. پژوهش مبتنی بر برگزاری میزگرد با حضور اساتید روابط بین‌الملل و علوم سیاسی: مصفا (۱۳۸۶).
۶. مطالعات موردی و بررسی یک یا چند مورد از عوامل موثر با رویکرد «درون و برون رشته‌ای»: مشیرزاده (۱۳۹۸).
۷. بررسی موانع پیش‌روی نظریه‌پردازی ایرانی با رویکرد «درون و برون رشته‌ای»: حشمت‌زاده (۱۳۸۱)، تائب (۱۳۸۴)، مصفا (۱۳۸۶)، مشیرزاده (۲۰۰۹)، مصباحی (۲۰۰۹)، سریع‌القلم (۲۰۰۹)، حاجی‌یوسفی (۲۰۰۹ و ۲۰۱۰)، مقالات ارائه شده در همایش سالانه

انجمن علوم سیاسی کانادا، سلیمی (۱۳۸۸)، مجموعه مقالات، افتخاری و همکاران (۱۳۸۹) و مشیرزاده و کافی (۱۳۹۴).

۸. بررسی شیوه، محتوا و منابع تدریس روابط بین‌الملل: ستوده (۱۳۸۴)، حاجی‌یوسفی (۱۳۸۹ و ۱۳۸۵) و دلاوری (۱۳۸۹).

۹. پژوهش مبتنی بر مصاحبه با اساتید دانشگاه: مصاحبه با بشیریه (۱۳۷۸) و هادیان (۱۳۷۸).

۱۰. آسیب‌شناسی مجلات علمی - پژوهشی فارغ از بررسی محتوایی مقالات منتشرشده: دلاوری (۱۳۹۶).

آسیب‌شناسی دانش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل تا جایی حائز اهمیت می‌باشد و ذهن اساتید و پژوهشگران ایرانی را به خود مشغول کرده است که در سال ۱۳۸۶ کنفرانس سالانه «انجمن علوم سیاسی ایران» به بررسی وضعیت و مشکلات رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ایرانی اختصاص یافت و مقالات متعددی در این زمینه ارائه شد که حاصل آن را در کتاب «بررسی وضعیت آموزشی و پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران» می‌توان مطالعه کرد. همچنین حدود یک دهه بعد اولین همایش ملی «وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران: الزامات و بایسته‌ها» که به صورت اختصاصی به مسائل، موانع و چالش‌های پیش‌روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی می‌پرداخت در دانشگاه علامه طباطبائی با مشارکت «انجمن علمی ایرانی روابط بین‌الملل» به مناسبت یکصدمین سال تاسیس رشته روابط بین‌الملل در اسفند ۱۳۹۸ برگزار و مقالاتی در این زمینه توسط صاحب‌نظران ارائه شد.

اندیشمندانی که بر آسیب‌شناسی متمرکز هستند مسائل مختلفی را در این حوزه تشخیص می‌دهند که نتایج پژوهش آنها (به ترتیب تاریخ انجام پژوهش‌ها بدون حذف موارد تکراری) عبارتند از: «بی‌توجهی به روش‌شناسی و نظریه‌پردازی»، «کمبود منابع تالیفی و نارسایی آثار ترجمه‌ای» (ازغدی، ۱۳۷۸)، «عدم برقراری ارتباط با بدنه نظام سیاسی»، «فقدان آثار مرتبط با مسائل ایران و وجود آثار ترجمه‌ای از نظریات غربی»، «تاکید بیش از حد بر مباحث پوزیتیویستی»، «شکاف میان مطالعات دانشگاهی در ایران و نگرش‌های تازه در جهان» (بشیریه، ۱۳۷۸: ۲۶۱-۲۶۴)، «عدم تفکیک علم سیاست و مطالعه

سیاست»، «مغفول ماندن بحث‌های معرفت‌شناسانه در ارتباط با امکان و مطلوبیت دیسیپلین»، «فقدان هدف مشخص در علوم سیاسی و مطالعات سیاسی»، «تشدید بحران مفاهیم» (هادیان، ۱۳۷۸: ۲۲۲-۲۲۹)، «علمی، کاربردی و بومی نبودن برنامه‌های آموزشی» (حشمت‌زاده، ۱۳۸۱: ۳۰۵-۳۲۸)، «جبریت قوانین و مقررات در دوره کارشناسی»، «مقدم بودن پذیرش در دانشگاه در مقابل انگیزه‌ها و علائق»، «نگرانی از آینده شغلی در میان دانشجویان»، «به مرور زمان تبدیل شدن اساتید به مدرس»، «مدرک گرایی»، «عدم باور به اهمیت پژوهش»، «عدم تسلط پژوهشگران به زبان خارجی و دسترسی به منابع جدید»، «سلطه نقطه‌نظرهای سیاسی در انتخاب موضوعات پژوهشی» (ستوده، ۱۳۸۴: ۹۳-۱۱۶)، «حاکمیت سیستم دبیرستانی در رشته‌های علوم انسانی: عدم امکان تبادل نظر بین استاد و دانشجو»، «ندانستن یک زبان معتبر خارجی و عدم امکان بهره‌گیری از منابع غیر فارسی توسط دانشجویان»، «عدم ارتقای کیفی اساتید»، «سیاسی شدن فضای آموزشی»، «عدم امکان طراحی دروس جدید منطبق با تحولات نظام بین‌المللی» (تائب، ۱۳۸۴: ۱۱۷-۱۳۶)، «عدم تدریس مهمترین موضوعات و مباحث روابط بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران»، «رضایت‌بخش نبودن کیفیت تدریس»، «عدم آشنایی دانشجویان با منابع خارجی و زبان انگلیسی»، «عدم برقراری نظامند رابطه میان نظریه و موارد عینی» (حاجی یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۳-۷۷)، «عدم ارزیابی صحیح ارزش پژوهشی رساله‌ها به دلیل فقدان معیار واحد و استاندارد» (افتخاری، ۱۳۸۵: ۱-۲۲)، «فقدان ارتباط میان تصمیم‌گیرندگان سیاسی و پژوهشگران روابط بین‌الملل»، «فقدان تلاش برای عمق‌بخشی و وسعت‌بخشی به دانش در میان دانشجویان»، «غیربومی بودن رشته»، «حاشیه راندن اهداف پژوهشی و غلبه اهداف آموزشی»، «کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی»، «فقدان وجود ارتباط فکری میان اساتید»، «به روز نبودن دانش اساتید»، «دانش ضعیف دانشجویان در حوزه زبان انگلیسی»، «فقدان انگیزه کافی میان دانشجویان» (مصفا، ۱۳۸۶)، «فقدان مکتب ایرانی روابط بین‌الملل»، «ضعف روش‌شناختی»، «غربی بودن رشته و وجود هژمونی غرب در رشته بویژه هژمونی آکادمیک آمریکا»، «موانع فرهنگی و زبانی»، «کمیاب بودن پژوهش‌های بومی بویژه پژوهش‌های مبتنی روش‌های کمی»، «استفاده از نظرات جریان اصلی بویژه واقع‌گرایی در راستای تحلیل عملکرد سیاست خارجی ایران»، «تحلیل سیاست خارجی

دولت‌های غربی و آمریکا در چارچوب نظرات انتقادی» (Moshirzadeh, 2009: 342-346)، «ضعف خلاقیت نظری میان اساتید و دانشجویان»، «فقدان ارتباط نظامند دانشگاه‌های با محافل علمی خارج»، «فقدان سازوکار در جهت تشویق بکارگیری ابتکار، خلاقیت و رقابت میان دانشجویان این رشته»، «الزام در جهت رعایت معیارهای روش‌شناختی و اتکا بر روش‌های اثبات‌گرایانه در پژوهش‌ها»، «تمرکز بر نظریات واقع‌گرا و لیبرال»، «عدم تأثیرگذاری رشته روابط بین‌الملل ایرانی بر نگرش سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران» (Sariolghalam, 2009)، «تأثیرپذیری از محیط مادی و اجتماعی بین‌المللی که ایران در آن واقع است بویژه عدم توانمندی روایت‌های لیبرال، انتقادی و سازه‌انگارانه در جهت جایگزینی مکتب واقع‌گرایی مورد علاقه اندیشمندان ایرانی»، «تأثیرپذیری روایت روابط بین‌الملل ایرانی از عوامل خارجی بویژه سیاست خارجی آمریکا» (Mesbahi, 2009: 346-350)، «تدریس مبانی بر اساس منابع و نظریه‌های غربی ترجمه‌ای»، «علم مطلق دانستن نظریه‌های غربی و عدم تلاش برای تعدیل کردن و بومی‌سازی»، «تغییرات و تحول کمی در قالب افزایش تعداد استاد، دانشجو و منابع ترجمه‌ای و فقدان تحول کیفی»، «ناآشنایی دانشجویان با زبان انگلیسی»، «بی‌توجهی به مباحث کلیدی مانند تاریخ تکوین رشته روابط بین‌الملل» (حاجی یوسفی، ۱۳۸۹: ۶۷-۱۱۰)، «ارتباط مستقیم کیفیت دوره‌های دکتری و رساله‌ها با رویکرد و محتوای برنامه‌های مصوب»، «عدم طراحی برنامه‌های آموزشی بر اساس نیازسنجی و الگویابی»، «تاکید بیش از حد بر بعد آموزشی دوره‌ها با حداقل سرفصل‌های آموزش پژوهش»، «رویکرد یکسان‌گرایانه» (دلآوری، ۱۳۸۹: ۵۹-۸۶)، «نزدیک به صفر بودن کارهای مستقل نظری (پژوهش‌های بنیادی) در رساله‌های دکتری» «عدم برقراری رابطه درست میان نظریه و پژوهش در رساله‌های دکتری»، «وجود جانبداری نظری در رساله‌ها بدون توجه به محدودیت‌های موضوعی» (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۸۹: ۱۶۳-۱۸۸)، «ضعف نسبی دانش نظری دانشجویان روابط بین‌الملل» (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۹۰: ۲۸۴-۲۶۵)، «نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک»، «فقدان ماهیت نقد علمی»، «پایین بودن آمار مقالات علمی دارای فرضیه» (مشیرزاده و خواجه‌نائینی، ۱۳۹۳: ۱۳۹-۱۵۸)، «موانع ساختاری در راه نظریه‌پردازی ایرانی» (مشیرزاده و کافی، ۱۳۹۴: ۳۳۷-۳۵۵)، «عدم اهتمام

به پیش‌بینی مبتنی بر سناریوسازی»، «ناکارآمدی نظام آموزشی»، «فقدان دسترسی به داده‌های پژوهشی»، «نگاه ابزاری به پژوهش در ایران»، «قطع ارتباط دانشگاه با نهاد اجرایی»، «ضعف نسبی در حوزه دانش نظری»، «عدم نقد در پژوهش‌ها»، «تلاش برای فهم سیاست خارجی ایران و نه گره‌گشایی از مشکلات آن» (باقری دولت‌آبادی، ۱۳۹۵: ۹-۴۱)، «وابستگی نشریات علمی به مرام و مشی سازمان‌های منتشرکننده»، «رشد کمی نشریات علمی و کاهش کیفیت آنها»، «تعداد اندک نشریات ایرانی به زبان‌های غیر فارسی» (دلآوری، ۱۳۹۶: ۷۹-۱۱۷)، «امکان پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی از رشته‌های متعدد به جای رشته‌های مرتبط»، «افزایش تعداد افراد مورد پذیرش در مقاطع تحصیلات تکمیلی»، «اتکا بر رزومه علمی در پذیرش دانشجویان مقطع دکتری» (مشیرزاده، ۱۳۹۸: ۲۰۹-۲۳۴)

اگر این موارد مطروحه توسط اندیشمندان که بر آسیب‌شناسی روابط بین‌الملل متمرکز است را مورد پردازش و طبقه‌بندی قرار داده و موارد مشترک را حذف و موارد مشابه را تلفیق کنیم به داده‌های ذیل دست خواهیم یافت:

آسیب‌های شناسایی شده مرتبط با دانشجویان:

- بی‌توجهی به روش‌شناسی، ضعف خلاقیت نظری، ضعف و بی‌توجهی در حوزه دانش نظری، عدم باور به اهمیت پژوهش، عدم تسلط به زبان‌های خارجی و در نتیجه عدم امکان بهره‌گیری از منابع غیرفارسی جدید و دست‌اول، فقدان انگیزه کافی، فقدان دسترسی به داده‌های پژوهشی به دلیل محرمانه بودن بخشی از آن، مدرک‌گرایی، نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک، نگرانی از آینده شغلی.

آسیب‌های شناسایی شده مرتبط با اساتید:

- به‌روز نبودن دانش اساتید، تبدیل شدن اساتید به مدرس، ضعف خلاقیت نظری، عدم ارتقای کیفی اساتید، فقدان وجود ارتباط فکری میان اساتید، نداشتن تمایل جدی به کارهای پژوهشی مشترک.

آسیب‌های شناسایی شده در حوزه تدریس مباحث

- تدریس مبانی بر اساس منابع و نظریه‌های غربی ترجمه‌ای، حاکمیت سیستم دبیرستانی در رشته‌های علوم انسانی: عدم امکان تبادل نظر بین استاد و دانشجو، رضایت‌بخش نبودن کیفیت تدریس، عدم امکان طراحی دروس جدید منطبق با تحولات نظام بین‌المللی توسط اساتید، عدم تدریس مهمترین موضوعات و مباحث روابط بین‌الملل، فقدان تلاش برای عمق‌بخشی و وسعت‌بخشی به دانش دانشجویان.

آسیب‌های شناسایی شده در مورد منابع علمی

- تمرکز بر نظریات غربی و جریان اصلی، فقدان آثار مرتبط با مسائل ایران، کمبود منابع تالیفی، نارسایی آثار ترجمه‌ای.

آسیب‌های شناسایی شده در مورد پژوهش‌های ایرانی

- اتکا بر روش‌های اثبات‌گرایانه، استفاده از نظرات جریان اصلی بویژه واقع‌گرایی در راستای تحلیل عملکرد سیاست خارجی ایران، پایین بودن آمار پژوهش‌های علمی دارای فرضیه، تحلیل سیاست خارجی دولت‌های غربی و امریکا در چارچوب نظرات انتقادی، تلاش برای فهم سیاست خارجی ایران و نه گره‌گشایی از مشکلات آن، تمرکز بر نظریات واقع‌گرا و لیبرال، سلطه دیدگاه‌های سیاسی در انتخاب موضوعات پژوهشی، ضعف روش‌شناختی، عدم ارزیابی صحیح ارزش پژوهشی به دلیل فقدان معیار واحد و استاندارد، عدم اهتمام به پیش‌بینی مبتنی بر سناریوسازی، عدم برقراری رابطه درست میان نظریه و پژوهش، عدم برقراری نظامند رابطه میان نظریه و موارد عینی، فقدان ماهیت نقد علمی، فقدان هدف مشخص از انجام پژوهش، کمیاب بودن پژوهش‌های بومی بویژه پژوهش‌های مبتنی بر روش‌های کمی، نزدیک به صفر بودن کارهای مستقل نظری (پژوهش‌های بنیادی)، نگاه ابزاری به پژوهش در ایران، وجود جانبداری نظری.

آسیب‌های شناسایی شده در مورد نظام آموزشی

- فقدان ارتباط میان تصمیم‌گیرندگان سیاسی و پژوهشگران روابط بین‌الملل، علمی، کاربردی و بومی نبودن برنامه‌های آموزشی، جبریت قوانین و مقررات در دوره کارشناسی،

مقدم بودن پذیرش در دانشگاه در مقابل انگیزه‌ها و علائق، سیاسی شدن فضای آموزشی، حاشیه راندن اهداف پژوهشی و غلبه اهداف آموزشی، کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی، فقدان ارتباط نظامند دانشگاه‌ها با محافل علمی خارج از کشور، فقدان ساز و کار در جهت تشویق بکارگیری ابتکار، خلاقیت و رقابت، عدم طراحی برنامه‌های آموزشی بر اساس نیازسنجی و الگویابی، وجود رویکرد یکسان‌گرایانه، ناکارآمدی نظام آموزشی، امکان پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی از رشته‌های متعدد غیرمرتبط به جای رشته‌های مرتبط، افزایش تعداد افراد مورد پذیرش در مقاطع تحصیلات تکمیلی.

آسیب‌های شناسایی شده در مورد ویژگی‌های دانش روابط بین‌الملل ایرانی

- بی‌توجهی به مباحث کلیدی مانند تاریخ تکوین رشته روابط بین‌الملل، تاثیرپذیری از محیط مادی و اجتماعی بین‌المللی که ایران در آن واقع است بویژه عدم توانمندی روایت‌های لیبرال، انتقادی و سازه‌انگارانه در جهت جایگزینی مکتب واقع‌گرایی مورد علاقه اندیشمندان ایرانی، تاثیرپذیری روایت روابط بین‌الملل ایرانی از عوامل خارجی بویژه سیاست خارجی امریکا، تاکید بیش از حد بر مباحث پوزیتیویستی، تشدید بحران مفاهیم، شکاف میان مطالعات دانشگاهی ایران و نگرش‌های تازه جهان، ضعف نسبی در حوزه دانش نظری، عدم تأثیرگذاری رشته روابط بین‌الملل ایرانی بر نگرش سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران، علم مطلق دانستن نظریه‌های غربی و عدم تلاش برای تعدیل کردن و بومی‌سازی، وجود هژمونی غربی در رشته بویژه هژمونی آکادمیک امریکا، فقدان مکتب ایرانی روابط بین‌الملل، مغفول ماندن بحث‌های معرفت‌شناسانه در ارتباط با امکان و مطلوبیت دیسپلین.

آسیب‌های شناسایی شده در حوزه نشریات علمی - پژوهشی ایرانی

- تعداد اندک نشریات ایرانی به زبان‌های غیرفارسی، رشد کمی نشریات علمی و کاهش کیفیت آنها، وابستگی نشریات علمی به مرام و مشی سازمان‌های منتشرکننده.

الف- آسیب‌شناسی دانش اکتسابی روابط بین‌الملل ایرانی (دانشجویان)

از آنجایی که این پژوهش بر «سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش دانشگاهی» متمرکز است، بررسی پژوهش‌های ایرانی روابط بین‌الملل در این زمینه اهمیت دارد. آسیب‌شناسی آموزش روابط بین‌الملل ایرانی یکی از موضوعاتی است که در نهایت به فهم مسئله و کشف راهکار برون‌رفت از وضعیت فعلی کمک خواهد کرد. زیرا یکی از مهمترین شیوه‌های انتقال هر علم، فرآیند آموزشی است (حاجی یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۴).

با بررسی آثار موجود در زمینه آسیب‌شناسی دانش روابط بین‌الملل ایرانی در می‌یابیم که برخی در بررسی آسیب‌های وارده به این دانش از منظر ضعف در دانش کسب شده توسط دانشجویان- در نتیجه دانش‌آموختگان آینده- رویکرد «خودارزیابی» را روش مناسبی تشخیص داده و بر مبنای نظرات دانشجویان، مسئله را مورد سنجش قرار داده و برداشت دانشجویان از «سطح نظری» شامل تسلط و آگاهی از مفاهیم اصلی نظریه، نظریه‌پردازان اصلی و دعاوی اصلی نظری را در قالب خودنمره‌دهی کلی از این شاخص مورد بررسی قرار داده‌اند. همچنین در مورد کمیت و کیفیت آموزش دروس نظری نیز با روش مشابهی از دانشجویان در حوزه «کفایت یا عدم کفایت تعداد واحدهای دروس نظری»، «میزان استفاده بهینه اساتید از زمان کلاس‌های نظری»، «استفاده اساتید از نوع منابع جهت تدریس دروس نظری»، «نظر دانشجویان در مورد سطح دانش نظری اساتید» و ... نظرسنجی شده است (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۹۰: ۲۸۴-۲۶۵). برخی دیگر یک یا چند درس مهم از روابط بین‌الملل را انتخاب و در شکلی از مطالعه موردی از این منظر بررسی کارآمدی منابع درسی، مباحث تدریس شده و میزان رضایتمندی دانشجویان را در قالب پردازش اطلاعات پرسشنامه‌هایی که دانشجویان در تکمیل کردن آن مشارکت داشته، مورد بررسی قرار می‌دهند.

در اینجا نیز رویکرد «خودارزیابی» است و دانشجویان رضایت از «کیفیت تدریس اساتید»، «میزان و کیفیت کسب دانش»، «کیفیت منابع معرفی و تدریس شده»، «مستقل یا وابسته بودن دیسپلین» و ... را تشخیص داده و قضاوت می‌نمایند (حاجی یوسفی، ۱۳۸۵: ۶۳-۷۷). برخی دیگر ریشه ضعف در دانش کسب شده دانشجویان را در روش تدریس اساتید و سرفصل‌های دروس می‌دانند. در این زمینه گروهی به سراغ بررسی موضوع از

نگاه اساتید رفته و در قالب رویکرد «خودارزیابی» با محوریت پرسشنامه تکمیل شده توسط اساتید «سهم پارادایم‌های علمی در دروس»، «مکاتب و مباحث کمتر تدریس شده»، «علل انتخاب مسائل تدریس شده»، «تناسب تخصص اساتید و دروس تدریس شده»، «ارزیابی منابع فارسی و غیرفارسی تدریس شده» و ... را مورد بررسی قرار داده‌اند (حاجی یوسفی، ۱۳۸۹: ۶۷-۱۱۰). گروهی دیگر به بررسی سرفصل‌ها و دروس تدریسی و بررسی نظام آموزشی پرداخته و «پویا و متناسب با نیازسنجی نبودن سرفصل‌های مصوب نظام آموزشی» را در این زمینه مورد ارزیابی قرار داده‌اند (ستوده، ۱۳۸۴: ۹۳-۱۱۶) و (دلآوری، ۱۳۸۹: ۵۹-۸۶).

ب- تفاوت این پژوهش با آسیب‌شناسی دانش اکتسابی روابط بین‌الملل ایرانی در پژوهش‌های دیگر

ویژگی خاص پژوهش این است که در حوزه پژوهش ابتدا «دانش اکتسابی» دانشجویان و دانش‌آموختگان مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفته و سپس نتایج حاصله با رویکرد «خودارزیابی» محک خورده و در نهایت بر مبنای مقایسه آماری نتایج هر دو سبک‌سنجش دانش اکتسابی (مفهوم‌سنجی و خودارزیابی) با واقعیت‌های موجود به یک تحلیل و سنجش واقع‌گرای تطبیقی دست می‌یابیم. تفاوت دیگر این پژوهش آن است که بر مبنای یافته‌های دو پژوهش قبلی، نگارنده به دنبال ریشه‌یابی معضلات مکشوفه بوده و در عین حال ماحصل کلیه پژوهش‌ها در زمینه تحول پژوهی روابط بین‌الملل ایرانی را مد نظر قرار داده و از تکرار مباحثی که دیگران به آن پرداخته‌اند جلوگیری شده است.

پرسش و فرضیه پژوهش

مسئله اصلی و پرسش مطروحه در پژوهش این است که: ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل چه مشکلات و چالش‌هایی را برای دانش روابط بین‌الملل ایرانی ایجاد کرده است؟

فرضیه اصلی این است که «عدم تشکیل حلقه‌های اندیشه‌ورزی»، «عدم ارائه تحلیل‌های برخاسته از دانش به سیاستگذاران و در نتیجه ایجاد نقش‌آزایی برای دانش روابط بین‌الملل در جهت تایید نظرات سیاستگذاران خارجی» و «تشدید فرآیند مهاجرت نخبگان» مهمترین

مشکلات و چالش‌هایی است که ضعف در دانش اکتسابی حاصل از آموزش بر روابط بین‌الملل ایرانی تحمیل کرده است.

روش پژوهش

الف- روند انتخاب دانشجویان و دانش‌آموختگان

در این پژوهش برای انتخاب دانشگاه‌ها از روش «نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای» استفاده شد. در جهت حفظ توازن پژوهشی، ابتدا دانشگاه‌های روابط بین‌الملل ایران به سه طبقه دانشگاه‌های سراسری تهران، دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها و واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی تقسیم شده و پس از آن به روش «نمونه‌گیری تصادفی مبتنی بر عدد پی» تعداد ۱۵ دانشگاه توسط برنامه اختصاصی رایانه‌ای انتخاب شدند. این دانشگاه‌ها عبارتند از: دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، دانشگاه گیلان، دانشگاه اصفهان، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران مرکزی، علوم تحقیقات، کرج، قم و شهر رضا.

در مورد انتخاب جامعه آماری نهایی نیز ابتدا دو گروه دانشجویان و دانش‌آموختگان ایجاد و پرسشنامه‌ها از طریق ایجاد لیست و فاصله‌گذاری رایانه‌ای مبتنی بر عدد پی به روش «نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک» برای آنان به صورت «پست الکترونیک» ارسال شد و در این فرآیند کاربر انسانی نقشی به جز وارد کردن آدرس پست الکترونیکی نداشته است. زمان ارسال پرسش‌نامه‌ها ۶ بهمن ۱۴۰۱ و مهلت ارسال جواب ۳۱ فروردین ۱۴۰۲ تعیین شد. در این مدت تقریباً سه ماهه، ۴۳ درصد (۳۷۵ نفر) دانشجویان و دانش‌آموختگان که برای آنها پست الکترونیک ارسال شده بود پرسش‌نامه را تکمیل و ارسال کردند. این دانشجویان و دانش‌آموختگان از میان افرادی که در ۸ سال گذشته به همراه اساتید دانشگاه، مقاله علمی-پژوهشی (فارسی) ارائه کرده بودند انتخاب و پرسش‌نامه‌ها به آدرس پست الکترونیک درج شده در مقالات پژوهشی آنها ارسال شد.

ب- روش تحلیل پرسش‌نامه‌ها

در جهت تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها به «روش تحلیل محتوای مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری با دو روش همزمان، شامل استفاده از برنامه رایانه‌ای اختصاصی طراحی شده برای این پژوهش و تحلیل توسط نیروی انسانی مجرب دارای دانش روابط بین‌الملل عمل شد. همچنین در جهت «کدگذاری» پژوهش از سه مرحله کدگذاری مرسوم شامل «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری انتخابی» استفاده شد. در مرحله کدگذاری باز پس از مطالعه دقیق محتوای پرسش‌نامه‌ها به ۱۱۷ کد تخصصی مرتبط با موضوع پژوهش دست یافته و محتوای پرسش‌نامه‌ها در قالب این کدها دسته‌بندی شدند. سپس در مرحله کدگذاری محوری کدها در ۳۳ محور مرتبط با یکدیگر طبقه‌بندی و نهایت در مرحله کدگذاری انتخابی، ۹ محور اصلی حاصل شد. در پایان، یافته‌های پژوهش در جهت راستی‌آزمایی فرضیه پژوهش به کار گرفته شدند.

یافته‌های پژوهش

پس از بررسی پرسش‌نامه مشخص شد که از جامعه ۳۷۵ نفری پژوهش، ۶۹ نفر (۱۸ درصد) کل و ۳۲ درصد دانش‌آموختگان) از ایران مهاجرت کرده و پرسش‌نامه‌ها را خارج از ایران تکمیل و ارسال کرده‌اند. به همین دلیل تصمیم گرفته شد که متغیر «دانش‌آموختگان مهاجرت کرده» نیز در هر قسمت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و با نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌های دیگر مورد مقایسه قرار داده تا مشخص شود که چه میزان از دانش‌آموختگان مهاجرت کرده در زمره نخبگان این رشته دانشگاهی قرار می‌گیرند؟

الف- بررسی ویژگی‌های کلی جمعیت آماری پژوهش

در این بخش ویژگی‌های کلی مرتبط با حاضران در پژوهش به صورت مختصر بیان می‌شود تا بدانیم جامعه آماری دارای چه ویژگی‌هایی است. پس از بررسی جامعه آماری ۳۷۵ نفری پژوهش دریافتیم که:

- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۸۷ مورد زن (۲۳ درصد) و ۲۸۸ مورد مرد (۷۷ درصد).
- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۲۱۲ مورد متولد دهه ۱۳۶۰ (۵۶ درصد) و ۱۶۳ مورد متولد دهه ۱۳۷۰ (۴۴ درصد).

- از ۲۱۰ دانش‌آموخته: ۳ مورد مدرک پست دکتری (۱ درصد)، ۵۹ مورد مدرک دکتری (۲۸ درصد) و ۱۴۸ مورد مدرک کارشناسی ارشد (۷۱ درصد).
- از ۱۶۵ دانشجوی: ۴۳ مورد دانشجوی دکتری (۲۶ درصد) و ۱۲۲ مورد دانشجوی کارشناسی ارشد (۷۴ درصد).
- از جامعه آماری ۳۷۵ نفری: ۳۱۰ مورد دارای مدرک کارشناسی مرتبط - علوم سیاسی یا روابط بین‌الملل - (۸۳ درصد) و ۶۵ مورد دارای مدرک کارشناسی غیرمرتبط بوده که در این میان دانش‌آموختگان کارشناسی رشته‌های مهندسی با ۵۱ مورد در صدر قرار دارند.
- از میان سه گروه انتخاب شده از دانشگاه‌ها، مشارکت به این صورت بوده است: دانشگاه‌های سراسری تهران ۱۴۹ مورد (۴۰ درصد)، واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی ۱۳۳ مورد (۳۵ درصد) و دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها ۹۳ مورد (۲۵ درصد). میزان مشارکت بر اساس دانشگاه نیز به صورت داده‌های جدول شماره ۱ است.

جدول شماره ۱- مشارکت دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها در پژوهش

دانشگاه‌های سراسری تهران	دانشگاه‌های سراسری شهرستان‌ها	واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی
دانشگاه تهران	دانشگاه گیلان	واحد تهران مرکزی
دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه فردوسی مشهد	واحد علوم تحقیقات
دانشگاه شهید بهشتی	امام خمینی (ره) قزوین	واحد کرج
دانشگاه تربیت مدرس	دانشگاه خوارزمی	واحد شهرضا
دانشگاه امام صادق(ع)	دانشگاه اصفهان	واحد قم
جمع کل		
۴۷	۳۵	۴۱
۳۶	۲۴	۳۳
۳۱	۱۶	۲۹
۲۴	۱۳	۲۲
۱۱	۵	۸
۱۴۹	۹۳	۱۳۳
نفر	نفر	نفر

ب- نحوه آشنایی با روابط بین‌الملل، هدف از تحصیل در رشته و چشم‌انداز آینده

این پرسش مطرح شد که "اولین بار چگونه با رشته روابط بین‌الملل آشنا شدید؟" و دریافتیم که ۲۸۱ مورد (۷۵ درصد) پس از پذیرش در دانشگاه با این رشته، حوزه‌های پژوهشی و آینده شغلی آن آشنا شده‌اند و ۹۴ مورد (۲۵ درصد) قبل از ورود به دانشگاه و

به واسطه شغل نزدیکان و آشنایان با این رشته آشنا بوده و در نتیجه، هدفمند رشته مزبور را انتخاب کرده‌اند. از ۹۴ موردی که آگاهانه وارد رشته روابط بین‌الملل شده بودند حدود ۷۰ درصد در حوزه‌های مرتبط با رشته تحصیلی مشغول به کار بوده و این را می‌توان نتیجه انتخاب آگاهانه رشته دانشگاهی دانست. همچنین ۶۷ مورد از آنها متولد دهه ۱۳۷۰ (۷۱ درصد) و ۲۷ مورد متولد دهه ۱۳۶۰ هستند که نمایانگر ورود آگاهانه و هدفمند دهه هفتادی‌ها به رشته روابط بین‌الملل است.

نکته حائز اهمیت دیگر این است که افراد بیکار و جویای کار (۵۷ مورد)، افراد شاغل در حوزه‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی (۱۴۱ مورد) همگی در زمره افرادی هستند که پس از قبولی در دانشگاه با رشته روابط بین‌الملل و حوزه‌های پژوهشی و کاری آن آشنا شده‌اند. همچنین در این زمینه دریافتیم اکثریت افرادی که با مدرک کارشناسی غیرمرتبط در مقاطع تحصیلات تکمیلی به رشته روابط بین‌الملل وارد شده‌اند همگی از قبل با این رشته آشنا بوده و آگاهانه با اهداف مرتبط با شغل تغییر رشته تحصیلی داده‌اند و همگی در زمره افراد موفق از منظر اشتغال قابل طبقه‌بندی هستند. از میان ۶۵ مورد که با تغییر رشته در مقاطع تحصیلات تکمیلی به روابط بین‌الملل وارد شده‌اند، بیش از ۸۰ درصد (۵۳ مورد) در مشاغل مرتبط با رشته روابط بین‌الملل اشتغال دارند که این موفقیت شغلی نتیجه انتخاب آگاهانه تغییر رشته دانشگاهی در تحصیلات تکمیلی است.

این پرسش مطرح شد که "هدف شما از تحصیل در رشته روابط بین‌الملل چیست/چه بوده است؟" و دریافتیم که ۳۰۵ مورد (۸۱ درصد) «کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی»، ۳۵ مورد «ورود به شغل‌های مرتبط با دانش روابط بین‌الملل» (۹ درصد)، ۲۴ مورد «اجبار خانواده برای تحصیل در این رشته» (۶ درصد) و ۱۱ مورد «بدون هدف» وارد این رشته تحصیلی شده‌اند. جالب است که کل جامعه آماری دهه شصتی‌های حاضر در پژوهش با هدف کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی وارد این رشته شده و هر ۳۵ مورد که با هدف اشتغال در مشاغل روابط بین‌الملل وارد این رشته شده‌اند دهه هفتادی بوده‌اند. تحلیل ساده این موضوع نشان می‌دهد که سیستم گزینش کنکور در دوره اوج هرم جمعیتی (دهه شصتی‌ها) آنان را به سمت انتخاب اجباری و ناآگاهانه رشته تحصیلی سوق داده و این

موضوع یکی از آسیب‌های جدی را به دانش روابط بین‌الملل در دهه اخیر وارد کرده است.

وقتی پرسش‌نامه ۵۳٪ جامعه آماری این پژوهش که بیکار بوده و یا در حوزه‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی اشتغال به کار دارند را در زمینه «هدف از تحصیل در این رشته» مورد بررسی قرار بدهیم درمی‌یابیم که از ۱۹۸ مورد: ۱۸۲ مورد با هدف کسب مدرک دانشگاهی، ۱۱ مورد بدون هدف و ۵ مورد با اجبار خانواده وارد این رشته شده‌اند. در نتیجه با در نظر گرفتن نتایج این دو پرسش اخیر مشخص می‌شود که افراد بیکار یا شاغل در مشاغل غیرمرتبط، نسبت به رشته روابط بین‌الملل ناآگاه و ناآشنا بوده و اکثریت با هدف کسب مدرک تحصیلی دانشگاهی به این رشته وارد شده‌اند.

این پرسش مطرح شد که "آیا پس از اتمام دوره فعلی علاقمند به ادامه تحصیل و گذراندن مقاطع تحصیلات تکمیلی بعدی هستید؟"

از میان ۲۷۰ مورد دانشجویان یا دانش‌آموخته کارشناسی ارشد: ۶۶ مورد مصمم به ادامه تحصیل در مقطع دکتری، ۴۱ مورد علاقمند به ادامه تحصیل در مقطع دکتری به شرط آنکه بتوانند هزینه شهریه این مقطع را تامین نمایند و ۱۶۳ مورد (۶۰ درصد) تمایلی به ادامه تحصیل نداشتند. از میان ۱۰۷ مورد که قصد و علاقه به ادامه تحصیل در مقطع دکتری را داشتند، ۴۸ مورد با هدف استفاده از عنوان "دکتر" به عنوان پرستیژ اجتماعی، ۴۱ مورد با هدف ارتقای شغلی، ۱۲ مورد با هدف عضویت در هیات علمی دانشگاه و ۶ مورد با هدف کسب دانش بیشتر قصد ادامه تحصیل داشتند. از میان ۱۶۳ مورد که قصد ادامه تحصیل در مقطع دکتری نداشتند، ۴۴ مورد به دلیل آنکه آینده شغلی در این رشته برای خودشان نمی‌بینند، ۴۱ مورد به دلیل آنکه سیستم آموزشی را ناکارآمد دانسته و معتقدند بیرون از دانشگاه بهتر امکان کسب دانش در زمینه روابط بین‌الملل را دارند، ۳۸ مورد به دلیل آنکه میزان دانش اکتسابی تا پایان مقطع کارشناسی ارشد را کافی می‌دانند، ۲۵ مورد به دلیل نیاز شدید اقتصادی و اجبار برای ورود تمام‌وقت به بازار کار و ۱۵ مورد به دلیل نیاز به سربازی رفتن پس از مقطع کارشناسی ارشد، علاقه‌ای به ادامه تحصیل در این رشته ندارند. جمع‌بندی تحلیلی این اعداد نمایانگر نوعی دلسردی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد برای ادامه تحصیل در این رشته است.

از میان ۱۰۲ مورد دانشجوی یا دانش‌آموخته مقطع دکتری: ۴۸ مورد قصد ورود به دوره‌های پست‌دکتری را داشته و ۵۴ مورد به مدرک دکتری بسنده خواهند کرد. از میان ۴۸ مورد که قصد ورود به دوره‌های پست‌دکتری را داشته، ۲۱ مورد با هدف افزایش دانش، ۱۸ مورد با هدف آشنایی با دانش روابط بین‌الملل در سایر کشورها و ۹ مورد با این نگاه که تعداد دانش‌آموختگان مقطع دکتری در حال افزایش است و در راستای کسب مدرک بالاتر قصد ادامه تحصیل دارند. از میان ۵۴ مورد که علاقه‌ای به دوره‌های پست‌دکتری نداشته، ۲۴ مورد این دوره‌ها را فاقد عمق دانش و ارزش علمی دانسته، ۱۹ مورد به دلیل نوع شغل، امکان خروج از کشور را نداشته و ۱۱ مورد دانش اکتسابی تا پایان مقطع دکتری را کافی دانسته و معتقدند با مطالعه و پژوهش دانش بیشتری نسبت به حضور در دوره‌های پست‌دکتری کسب خواهند کرد.

سنجش دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه

برخلاف پژوهش‌های دیگر که در بخش پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، در این پژوهش روند «خودارزیابی» خالص به کار گرفته نمی‌شود و دانش افراد ابتدا با روش «مفهوم‌سنجی» مورد بررسی قرار گرفته و سپس با «پرسش‌های خودارزیابی» مورد مقایسه قرار گرفته است. قابل ذکر است که برای تدوین سوالات این بخش و ترسیم مسیر پژوهش مبتنی بر نظرسنجی سوال‌محور به پژوهش‌های علمی دانشگاه ویلیام و مری آمریکا در حوزه آسیب‌شناسی و تحول پژوهشی دانش روابط بین‌الملل در خلال سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۸ مراجعه شده است (Maliniak & Others, 2011) و (Maliniak & Others,) و (Jordan & Others, 2009). این سه پژوهش یکی از مهمترین منابع در زمینه «پرسش‌های خودارزیابی» در حوزه تحول پژوهی روابط بین‌الملل محسوب می‌شود. در این زمینه ۱۱ سوال مبتنی بر دانش‌سنجی روابط بین‌الملل طراحی و پاسخ‌ها با روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری مورد پژوهش قرار گرفت، این سوالات عبارتند از:

۱. به نظر شما مسائل اصلی دانش روابط بین‌الملل در ابتدای قرن بیست و یکم چه مواردی است؟
۲. نحوه توزیع قدرت در نظام بین‌المللی کنونی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

۳. آیا نظام بین‌المللی کنونی را «آنارشیک» می‌دانید؟ اگر پاسخ مثبت است آیا امکان مهار وضعیت آناارشی کنونی وجود دارد؟ پیشنهاد شما چیست؟
۴. برای سازمان‌های بین‌المللی در نظام بین‌المللی فعلی چه جایگاهی قائل هستید؟
۵. برای قدرت‌های بزرگ جهانی در نحوه توزیع قدرت، مدیریت وقایع بین‌المللی و سایر امور بین‌الملل چه نقشی قائل هستید؟
۶. برای ایجاد صلح پایدار و حفظ نظم بین‌المللی چه رویه‌ای را پیشنهاد می‌کنید؟ آیا پیوندهای اقتصادی یا فرهنگی بر اتحادها و ائتلاف‌های نظامی - امنیتی ارجحیت دارند؟
۷. در جهان پساجنگ سرد مهمترین موانع بر سر راه شکل‌گیری نظام جدید بین‌المللی را چه مواردی می‌دانید؟
۸. وقایعی مانند ظهور و سقوط داعش و یا خروج آمریکا از افغانستان و به قدرت رسیدن طالبان و یا حمله نظامی روسیه به اوکراین را در چه چارچوبی می‌توان تحلیل کرد؟
۹. چرا نظریه پردازی ایرانی روابط بین‌الملل شکل نمی‌گیرد؟ چه موانعی وجود دارد؟
۱۰. چه چالش‌هایی پیش روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد؟
۱۱. مهمترین موضوعات پژوهشی که یک پژوهشگر روابط بین‌الملل ایرانی باید در قالب مقاله پژوهشی و یا رساله تحصیلی به آن پردازد چه موضوعاتی است؟ علت اهمیت این موضوعات را نیز کوتاه درج کنید (در بیان تعداد موضوعات محدودیت ندارید).

* میزان آشنایی با پارادایم‌های روابط بین‌الملل

ابتدا پاسخ‌ها به سئوالات ۱۱ گانه مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفت و دریافتیم که "میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی" بر اساس ۶ پارادایم مرسوم شامل واقع‌گرایی، لیبرالیسم، سازه‌انگاری، مکتب انگلیسی، مارکسیسم و جامعه‌شناسی تاریخی به صورت نتایج جدول شماره ۲ می‌باشد (دقت شود هر فرد همزمان می‌تواند با تعدادی و یا با تمام پارادایم‌ها آشنایی داشته باشد).

جدول شماره ۲- میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی (رویکرد مفهوم‌سنجی)

دانشجویان یا دانش‌آموختگان					
پارادایم علمی	کل جامعه آماری	کارشناسی ارشد	دکتری	پست‌دکتری	مقیم خارج
	از ۳۷۵ نفر	از ۲۷۰ نفر	از ۱۰۲ نفر	از ۳ نفر	از ۶۹ نفر
واقع‌گرایی	۳۷۵	۲۷۰	۱۰۲	۳	۶۹
لیبرالیسم	۳۴۴	۲۳۹	۱۰۲	۳	۵۳
سازه‌نگاری	۱۶۹	۷۷	۸۹	۳	۲۶
مکتب‌انگلیسی	۸۱	۵	۷۳	۳	۴
مارکسیسم	۷۵	۱۲	۶۰	۳	۱۹
جامعه‌شناسی تاریخی	۷۱	۲۷	۴۱	۳	۱

در مرحله دوم، آشنایی با این مفاهیم از رویکرد «خودارزیابی» مورد بررسی قرار گرفت و این پرسش مطرح شد که "با کدام پارادایم‌های علمی روابط بین‌الملل آشنا هستید؟"، شگفت زده شدیم، زیرا ۲۹۳ مورد (۷۸ درصد) نمی‌دانستند پارادایم در علم روابط بین‌الملل چیست و پاسخ‌های تفصیلی غیرمرتبط داده بودند. از میان ۸۲ موردی که می‌دانستند پارادایم چیست ۷۵ مورد هر ۶ پارادایم علمی اصلی را مطرح کرده بودند. چون از ابتدا حدس می‌زدیم چنین اتفاقی بیفتد. سؤال دیگری نیز مطرح شد: "به نظر شما کلیدی‌ترین مفهوم در مکاتب واقع‌گرایی، لیبرالیسم، سازه‌نگاری، مکتب انگلیسی، مارکسیسم و جامعه‌شناسی تاریخی چه مفهومی است و به نظر شما شاخص‌ترین نظریه پرداز در هر مکتب چه کسی است؟" جالب است که هر ۳۷۵ مورد مطالب درستی در پاسخ به این پرسش درج کرده بودند. این تضاد در نتایج میان رویکرد «مفهوم‌سنجی» متکی بر «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری و نتایج حاصل از «خودارزیابی» ما را به سوی بررسی دقیق‌تر پاسخ به پرسش خودارزیابی سوق داد.

به همین دلیل ابتدا هر یک از پارادایم‌های شش‌گانه را در دو موتور جستجوی "گوگل" و "ياهو" به صورت عادی (غیرفعال بودن جستجوی علمی) مورد کاوش قرار دادیم و ۱۵ یافته ابتدایی هر موتور جستجو و همچنین صفحات «ویکی‌پدیای فارسی» مرتبط با هر پارادایم با روش «تحلیل محتوا مقوله‌ای» مبتنی بر کلیدواژه‌های نظری بررسی

و سپس یافته‌ها با پاسخ‌های دانشجویان تطبیق داده شد. نتایج این بررسی در داده‌های جدول شماره ۳ درج شده است.

جدول شماره ۳- تطبیق پاسخ‌های رویکرد خودارزیابی در مورد میزان آشنایی با پارادایم‌های علمی با یافته‌های حاصل از جستجوی ساده اینترنتی (موتورهای جستجوی گوگل و یاهو و همچنین صفحات ویکی‌پدیا)

دانشجویان یا دانش‌آموختگان				کل جمله‌آماری	
مقیم خارج	پست دکتری	دکتری	کارشناسی ارشد		
از ۶۹ نفر	از ۳ نفر	از ۱۰۲ نفر	از ۲۷۰ نفر	از ۳۷۵ نفر	
۷	۰	۱۱	۲۳۸	۲۴۹	استفاده از ویکی‌پدیا
۴۷	۰	۴۴	۲۲	۶۶	استفاده از داده‌های حاصل از جستجوی ساده
۱۵	۳	۴۷	۱۰	۶۰	عدم استفاده از جستجوی اینترنتی

نکته مهم مرجع واقع شدن دانش‌نامه‌ای مانند ویکی‌پدیا- فارسی- برای ۲۴۹ مورد (۶۶ درصد) حاضران در پژوهش است. تنها ۶۶ مورد (۱۷ درصد) به خواندن سایر مطالب در جستجوها پرداخته‌اند. جای خالی مطالعه نتایج حاصل از «جستجوی علمی» در موتورهای جستجوی علمی نیز خودنمایی می‌کند. یافته‌هایی این است که اگر پرسش به صورت مستقیم مطرح شود و امکان جستجوی اینترنتی و به‌ویژه دسترسی به ویکی‌پدیای فارسی امکان‌پذیر باشد ۱۰۰٪ جامعه آماری پژوهش با پارادایم‌های علمی آشنایی کامل داشته، اما اگر دسترسی به اینترنت قطع باشد یافته‌های جدول شماره ۲ که نمایان‌گر دانش اکتسابی واقعی است، نمایان خواهد شد. در این زمینه می‌توان استدلال کرد که دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایران با نیمی از پارادایم‌های علمی ناآشنا بوده و بیشتر مفاهیم واقع‌گرایی و لیبرالیسم را فرا گرفته‌اند. بی‌دلیل نیست که یافته‌های دو پژوهش قبلی نیز چنین شرایطی را در مقالات ایرانی روابط بین‌الملل نشان می‌دهد.

* میزان آشنایی با روش پژوهش در روابط بین‌الملل

در جهت دانش‌سنجی، ابتدا پاسخ‌ها به پرسش‌های یازده‌گانه مورد «مفهوم‌سنجی» قرار گرفت و دریافتیم که در هیچ‌کدام از پاسخ‌ها مفاهیم مرتبط با روش پژوهش وجود ندارد (حتی در پاسخ به سئوالات ۹ و ۱۰). از ابتدا چنین انتظاری وجود داشت و به همین دلیل پرسش‌های دیگری به صورت مستقیم از قبل مطرح شد. در جهت تکمیل اطلاعات برای ارزیابی دقیق این پارامتر پنج مسئله مطرح شد و درخواست ارائه روش پژوهش مناسب توسط حاضران در پژوهش به صورت تفصیلی مطرح گردید:

۱. بررسی تاثیرپذیری دانش روابط بین‌الملل از عملکرد قدرت‌های بزرگ؛
  ۲. آسیب‌شناسی دروس روابط بین‌الملل با روش مصاحبه از دانشجویان و اساتید؛
  ۳. رویکردسنجی و تحلیل مقالات ایرانی منتشر شده در مجلات علمی- پژوهشی؛
  ۴. بررسی روند ایجاد و تداوم حضور گروه‌های تندروری اسلام‌گرا در منطقه؛
  ۵. بررسی جایگاه سازمان‌های بین‌المللی به‌عنوان نهاد بین‌المللی موثر بر نظام بین‌المللی.
- پاسخ‌های تفصیلی ارائه شده از منظر "مفهوم‌سنجی" مورد بررسی قرار گرفته و مشخص شد که در ۱۴۲۹ مورد- ۷۶ درصد- (از ۱۸۷۵ مورد- هر یک نفر به پنج سوال جواب داده است) تشخیص متغیرهای «مستقل» و «وابسته»- در برخی موارد «مداخله‌گر»- و ایجاد رابطه علی میان این متغیرها و جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای در جهت اثبات ارتباط را به‌عنوان «روش پژوهش» دانسته‌اند. همچنین در ۱۲۶۵ مورد -۶۷٪- مستقیم به واژه "روش توصیفی- تحلیلی" اشاره شده و این روش را برای این موضوعات پژوهش مناسب دانسته‌اند. ۱۰۸ مورد به "روش تحلیل محتوا" در پاسخ به سوال ۳ اشاره داشته‌اند. همچنین ۷۸ مورد اشاره به کمی یا کیفی بودن روش پیشنهادی خود داشته‌اند. در اینجا شاهد فقر شدید نظری هستیم و بی‌دلیل نیست که در دو پژوهش گذشته نیز این نتیجه حاصل شد که بخش قابل توجهی از مقالات ایرانی روابط بین‌الملل فاقد روش پژوهش واقعی بوده و صرفاً با درج واژه "روش پژوهش توصیفی- تحلیلی" ادعای پژوهش مبتنی بر روش پژوهش دارند.

در راستای خودارزیابی این پارامتر، پرسیده شد "با کدامیک از روش‌های پژوهش آشنایی بیشتری دارید؟ لطفاً برای هر روش یک موضوع پژوهشی پیشنهاد دهید. به‌عنوان

مثال اگر با روش مطالعه موردی آشنایی دارید موضوع «بررسی تاثیر رقابت اقتصادی بر امنیت بین‌الملل؛ مطالعه موردی چین و امریکا» می‌تواند یک موضوع پژوهشی پیشنهادی مناسب باشد و روش‌های پژوهش «تحقیق برآوردی»، «تحقیق ارزشیابی»، «مطالعه موردی»، «مطالعه پیمایشی»، «تحقیق تکاملی»، «مطالعات همبستگی»، «تحقیقات پس از وقوع»، «تحلیل محتوا» به‌عنوان گزینه‌ها مطرح شد. نتایج حاصل از این پرسش بسیار قابل تامل است. نرخ مشارکت در این سوال ۱۰۰٪ است (کلیه حاضران در پژوهش برای تمام موارد موضوع پیشنهاد کرده‌اند). برای بررسی دقیق پاسخ حاضران در پژوهش، پاسخ‌ها به روش مطالعه موردی حذف می‌شوند (زیرا در هنگام مطرح کردن سوال مثالی در این زمینه ارائه شد و در نتیجه کل جامعه آماری موضوعات مشابه و درستی را مبتنی بر ادبیات مطروحه در مثال ما ارائه کرده بودند). با بررسی دقیق موضوعات پیشنهادی (بدون در نظر گرفتن مطالعه موردی) در می‌یابیم فقط ۱۲٪ پاسخ‌ها صحیح است! در ۸۸ درصد موارد موضوع مطرح شده با روش پژوهش انتخابی تناظر نداشته و در برخی موارد اشتباهات فاحشی وجود دارد. نکته قابل تامل این است که از ۱۲٪ که پاسخ صحیح داده‌اند ۸۰٪ دانش‌آموخته مقطع دکتری و ۲۰٪ دانشجوی مقطع دکتری هستند. جهت ارزیابی وضعیت دانش اکتسابی اساتید دانشگاه، این نتایج به صورت اختصاصی در مورد افرادی که عضو هیات علمی (در داخل و خارج) هستند مورد بررسی قرار گرفت. نکته قابل تامل این است که هر ۳۵ مورد عضو هیات علمی حاضر در پژوهش در زمره افرادی قرار داشتند که به درستی تناظر میان روش پژوهش و موضوع پژوهشی را برقرار کرده بودند. در نتیجه اگر دانش‌آموختگان که شغل آنها هیات علمی است از پژوهش حذف شوند (به دلیل اشراف به روش پژوهش) مشخص می‌شود که حدود ۳٪ از افراد حاضر در پژوهش می‌توانند متناسب با یک موضوع، روش پژوهش مناسب را انتخاب کنند.

پاسخگویی به این پرسش نیازمند مطالعه عمیق در مورد روش پژوهش و همچنین تسلط به مسائل اصلی دانش روابط بین‌الملل است و حتی جستجوی اینترنتی نیز نتوانسته بود به دانشجویان و دانش‌آموختگان کمک کند. برقراری ارتباط درست و منطقی میان موضوع پژوهش و روش پژوهش یک معضل بزرگ در پژوهش‌های ایرانی روابط بین‌الملل است. این بخش از پژوهش نمایان کرد که تا چه میزان در این زمینه ضعف دانش اکتسابی وجود

دارد (این موضوع در نظر گرفته شود که کل جامعه آماری مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری است که ملزم به نگارش پایان نامه و رساله هستند و پرسش اینجا است که وقتی بخش قابل توجهی نمی‌توانند ارتباط تناظری مناسب میان موضوع و روش پژوهش برقرار کنند چگونه موفق به نگارش یک رساله علمی - پژوهشی خواهند شد).

در ادامه این پرسش مطرح شد که "آیا امکان پژوهش علمی بدون اتخاذ روش پژوهشی وجود دارد؟ لطفاً توضیح دهید." با کنار نهادن پاسخی اعضای هیات علمی و تمرکز بر باقیمانده جامعه آماری در می‌یابیم ۲۳۴ مورد (۶۹٪) معتقدند که بدون اتخاذ روش پژوهش امکان پژوهش علمی وجود دارد. نکته قابل تأمل این است که هر ۲۳۴ مورد دانشجوی یا دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد هستند. با بررسی دقیق پاسخ‌ها در می‌یابیم ۱۶۵ مورد درک درستی از عملکرد روش پژوهش در روند علمی پژوهش نداشته و متصورند که بعد از اتمام پژوهش باید یک روش پژوهش را انتخاب کرده و به‌عنوان روش پژوهش معرفی کنند تا فرم‌های اداری مربوطه مورد تایید واقع شود. ۴۴ مورد درک درستی از مفهوم و عملکرد روش پژوهش داشته اما اتخاذ یک روش پژوهش را محدود کننده دانسته و ترجیح می‌دهند آزادانه به سبک خودشان پژوهش کنند. آنها نیز مانند گروه قبلی پس از اتمام پژوهش برای اقتناع داوران پایان‌نامه، یک روش پژوهش متناسب را انتخاب و به‌عنوان روش پژوهش خودشان معرفی می‌کنند. ۲۵ مورد نیز صرفاً پاسخ مثبت داده و توضیحی ارائه نکرده‌اند. در اینجا به دلیل پاسخ‌های درستی که اعضای هیات علمی به پاسخ‌های مرتبط با روش پژوهش داده‌اند نوعی مشکل انتقال دانش به دانشجویان قابل ردیابی است. چرا علی‌رغم اینکه اساتید اشراف کافی به مسئله روش پژوهش دارند، اما دانشجویان و دانش‌آموختگان این موضوع را به خوبی فرا نگرفته‌اند؟

* میزان آشنایی با معرفت‌شناسی در روابط بین‌الملل

از منظر جهت‌گیری معرفت‌شناسی آنچنان که مرسوم است چهار رویکرد پوزیتیویسم، آنتی‌پوزیتیویسم، پس‌پوزیتیویسم و غیرپوزیتیویسم در پاسخ‌ها به سئوالات یازده‌گانه مورد سنجش قرار گرفت و نتایج دو پژوهش قبلی یعنی سردرگمی و عدم توجه به مسئله معرفت‌شناسی تایید شد. در پاسخ به سئوالات حتی در جواب‌های اعضای هیات علمی نیز اشاره به مفاهیمی که متضمن بار معرفت‌شناسی باشد یافته نشد. با توجه به نتایج حاصل از

دو پژوهش قبلی این موضوع کاملاً قابل پیش‌بینی بود و در نتیجه بیش از این به واکاوی موضوع پرداخته نشد.

ت- رویکردسنجی دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه پاسخ به سئوالات یازده گانه از منظر رویکردسنجی مورد بررسی مفهومی قرار گرفت و بر اساس دسته‌بندی و حذف موارد مشترک و بر مبنای بیشترین تکرار برای ۱۰ سؤال اول، نتایج جدول شماره ۴ به دست آمد:

جدول شماره ۴- رویکردسنجی پاسخ‌ها به ۱۰ سؤال اول

سوال	جواب‌ها بر اساس بیشترین تکرار	از ۳۷۵ مورد
	* افزایش رقابت امریکا و چین (بویژه در بعد اقتصادی و نفوذ منطقه‌ای) * چالش مشروعیت و کارآمدی سازمان‌های بین‌المللی (بویژه بعد از جنگ اوکراین)	۲۱۶
مسائل اصلی دانش روابط بین‌الملل در قرن بیست و یکم (به طور متوسط هر فرد ۱۲ مسئله را بیان و اعداد بر اساس بیشترین تکرار است)	* ظهور قدرت‌های جدید بین‌المللی و تلاش امریکا برای حفظ جایگاه * گسترش مرزهای ناتو و تحریک سایرین	۱۹۸ ۱۸۵
	* یک‌جانبه‌گرایی به ویژه در مداخلات نظامی با اهداف اعلامی حقوق بشری * ایجاد ائتلاف میان کشورهای تحریم شده توسط غرب (ایران، روسیه و ..)	۱۶۵ ۱۳۲
	* ناکارآمدی دکترین مبارزه با تروریسم (با خروج امریکا از افغانستان) * ظهور جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک قدرت فرامنطقه‌ای	۱۱۵ ۹۵ ۷۱
نحوه توزیع قدرت در نظام بین‌المللی (هر فرد صرفاً به یکی از موارد اشاره کرده بود)	* بر مبنای توانمندی‌های نظامی به ویژه توان بازدارندگی * بر مبنای توان اقتصادی و میزان وابستگی اقتصادی * بر مبنای نقش‌آفرینی در وقایع منطقه‌ای و بین‌المللی * بر مبنای پایبندی به الزامات حاصل از نظام بین‌المللی	۲۱۳ ۱۰۹ ۴۴ ۹

سوال	جواب‌ها بر اساس بیشترین تکرار	از ۳۷۵ مورد
آنارشیک بودن نظام بین‌الملل	<p>* آنارشیک دانستن نظام بین‌الملل</p> <p>** قابل مهار دانستن وضعیت آنارشیک</p> <p>*** قابل مهار دانستن از طریق افزایش توان و نقش‌آفرینی سازمان‌های بین‌المللی</p> <p>*** قابل مهار دانستن از طریق ایجاد پیوند اقتصادی میان کشورها</p> <p>*** قابل مهار دانستن از طریق ایجاد رویه‌های فرهنگی در جهت جهانی‌سازی</p> <p>*** قابل مهار دانستن از طریق افزایش نقش‌آفرینی ملت‌ها در مقابل دولت‌ها</p>	۳۴۲ ۱۵۶ ۶۷ ۵۱ ۲۹ ۹
جایگاه سازمان‌های بین‌المللی در نظام بین‌الملل	<p>* ایجاد مشروعیت برای اقدامات بین‌المللی قدرت‌های جهانی</p> <p>* ایجاد رویه‌های بین‌المللی در جهت حفظ "وضع موجود" در نظام بین‌المللی</p> <p>* جلوگیری از افزایش تنش‌ها در نظام آنارشیک و حفظ صلح و توازن قدرت</p> <p>* مهار قدرت‌های نوظهور و ایجاد رویه برای ورود آنان به نظم بین‌المللی</p> <p>* فاقد جایگاه</p>	۱۲۹ ۱۰۷ ۸۵ ۴۲ ۱۲
قدرت‌های بزرگ جهانی و نقش‌آفرینی در نظام بین‌الملل (نقش آنها در نحوه توزیع قدرت و مدیریت وقایع بین‌المللی)	<p>* ایجاد رویه‌های حقوقی بین‌المللی در جهت حفظ وضع موجود (نحوه توزیع قدرت)</p> <p>* مدیریت وقایع بین‌المللی جهت جلوگیری از ظهور قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی</p> <p>* مدیریت امور بین‌الملل در راستای حفظ صلح و نظم بین‌المللی</p> <p>* ایجاد وضعیت مرکز و پیرامون با تکیه بر توانمندی نظامی و استفاده ابزاری از فرهنگ</p>	۱۴۸ ۱۱۵ ۱۰۹ ۳
رویه پیشنهادی در جهت حفظ صلح پایدار و نظم بین‌المللی	<p>* ارجحیت ائتلاف نظامی - امنیتی</p> <p>* ارجحیت ایجاد پیوندهای اقتصادی</p> <p>* ارجحیت ایجاد پیوندهای فرهنگی</p> <p>* نیازی به ایجاد هیچ رویه‌ای نیست و با نقش‌آفرینی ملت‌ها و کاسته شدن نقش دولت‌ها به مرور نوعی توازن قدرت انسان‌محور ایجاد خواهد شد.</p>	۲۰۵ ۱۰۱ ۶۰ ۹

سوال	جواب‌ها بر اساس بیشترین تکرار	از ۳۷۵ مورد
موانع بر سر راه ایجاد نظام جدید بین‌المللی در جهان پساجنگ سرد	<p>* تلاش قدرت‌های جهانی برای حفظ وضع موجود</p> <p>* کسب منفعت اقناع‌کننده از وضعیت کنونی توسط اکثریت</p> <p>اعضای نظام بین‌الملل (دولت‌ها)</p> <p>* عدم احساس نیاز به تغییر در کشورهای عادی فاقد قدرت (به‌ویژه فاقد قدرت بازدارندگی)</p> <p>* خلا برتری قدرت‌های جهانی (بویژه به دلیل افول هژمونی)</p> <p>* به پایان رسیدن دوران نظم‌های بین‌المللی دولت‌محور</p>	۱۲۴ ۱۱۷ ۹۳ ۳۲ ۹
تحلیل وقایع کنونی نظام بین‌الملل (مانند ظهور و سقوط داعش، به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان و جنگ اوکراین)	<p>* در چارچوب تشدید شاخص‌های هژمونیک نظام بین‌الملل و نظریات نئواقع‌گرا</p> <p>* در چارچوب کاهش وابستگی اقتصادی کشورها به دلیل افزایش رقابت‌های اقتصادی</p> <p>* در چارچوب نظریات افول هژمونی و فقدان یک یا دو قدرت برتر در جهت حفظ نظم</p> <p>* در چارچوب ناکارآمدی سازمان‌های بین‌المللی</p> <p>* در چارچوب تلاش برای شکل‌گیری نظم جدید جهانی در جهان پساجنگ سرد</p> <p>* در چارچوب نظریات مبتنی بر هویت‌گرایی</p>	۹۷ ۸۴ ۷۱ ۵۵ ۳۶ ۳۲
موانع پیش‌روی شکل‌گیری نظریه‌پردازی ایرانی روابط بین‌الملل (به طور متوسط هر فرد ۷ مانع را بیان کرده بود و اعداد بر اساس بیشترین تکرار است)	<p>* ضعف نظری میان پژوهشگران و نظریه‌پردازان ایرانی</p> <p>* ناکارآمدی سیستم آموزش دانشگاهی بویژه تحصیلات تکمیلی</p> <p>* سیاست زدگی رشته روابط بین‌الملل در ایران</p> <p>* وجود نوعی هژمونی آکادمیک غربی که مانع ظهور و پذیرش نظریات غیرغربی می‌شود</p> <p>* به پایان رسیدن دوره ایجاد نظریات و مکاتب فراگیر</p>	۲۸۴ ۲۶۳ ۲۲۱ ۱۶۴ ۱۰۵
چالش‌های پیش‌روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی (به طور متوسط هر فرد ۵ چالش را بیان کرده بود و اعداد براساس بیشترین تکرار است)	<p>* عدم امکان اجرایی شدن نظریات کارشناسی به دلیل قطع بودن ارتباط دانشگاه و سیاستگذاران خارجی</p> <p>* کاهش تمایل دانشجویان برای تحصیل در رشته‌های علوم انسانی</p> <p>* فقدان نظریه‌پردازی ایرانی با رویکرد ملی و بومی</p>	۲۶۵ ۲۱۲ ۲۰۳

سوال	جواب‌ها بر اساس بیشترین تکرار	از ۳۷۵ مورد
چالش‌های پیش‌روی دانش روابط بین‌الملل ایرانی (به طور متوسط هر فرد ۵ چالش را بیان کرده بود و اعداد براساس بیشترین تکرار است)	* عدم ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی در جهت انجام پژوهش‌های گروهی	۱۵۴
	* کاهش پژوهش‌های کاربردی و تمرکز بر امور پژوهشی غیرضروری	۱۲۴
	* عدم برقراری ارتباط با محافل دانشگاهی بین‌المللی	۱۱۵
	* مهاجرت نخبگان	۱۰۵

اگر داده‌های جدول شماره ۴ به دقت بررسی شود در می‌یابیم که اکثریت حاضران در پژوهش، نظام بین‌الملل را «آنارشیک غیرقابل مهار» می‌دانند که نحوه توزیع قدرت در آن بر مبنای توانمندی نظامی (بویژه توان بازدارندگی) است. همچنین نگاه بدبینانه‌ای نسبت به جایگاه و عملکرد سازمان‌های بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ جهانی وجود دارد که عملکرد آنها را ضامن «حفظ وضعیت کنونی» می‌دانند.

پس از مفهوم‌سنجی پاسخ‌ها به سؤال یازده- به صورت اختصاصی در جهت بررسی حوزه‌های پژوهشی مورد علاقه- به داده‌های جدول شماره ۵ دست می‌یابیم (به طور متوسط هر فرد ۱۱ موضوع پژوهشی پیشنهاد کرده بود. جامعه آماری در این پرسش شامل ۴۱۶۲ موضوع پیشنهادی است).

اگر داده‌های جدول شماره ۵ با دقت مورد بررسی قرار گیرد در می‌یابیم که مطالعات مسائل امریکا با محوریت تاثیرگذاری بر اقتصاد سیاسی بین‌المللی و امنیت بین‌المللی در صدر علاقمندی دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد. همچنین آنها محور بررسی مسائل امریکا را به روابط بین امریکا و چین اختصاص می‌دهند و روابط میان امریکا و ایران را از دریچه پرونده هسته‌ای ایران نظاره می‌کنند. نکته حائز اهمیت این است که در موضوعات پیشنهادی، موردی که متضمن بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به صورت مستقیم باشد یافت نشده است. در اینجا نوعی سکوت پژوهشی معنادار به سبک «سندروم کیسینجر» قابل رویت است که نتایج دو پژوهش گذشته را نیز تایید می‌کند.

جدول شماره ۵- رویکردسنجی پاسخ‌ها به ستوال شماره ۱۱

از ۴۱۶۲ مورد	جهت‌گیری موضوعی	
۱۶۲۵	* مطالعات امریکا	نتایج بر مبنای جهت‌گیری موضوعی (دقت شود که یک موضوع همزمان می‌تواند در چند حوزه طبقه‌بندی شود به‌عنوان مثال موضوع "روابط امریکا و چین: مطالعه موردی رقابت نفوذ در تایوان" همزمان جزء مطالعات امریکا، مسائل چین، مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌المللی و مطالعات امنیتی قابل طبقه‌بندی است)
۱۴۶۲	* امنیت بین‌الملل	
۱۲۹۳	* مسائل چین	
۱۲۹۰	* مطالعات تروریسم	
۱۲۵۱	* مطالعات انرژی	
۱۲۴۸	* مطالعات در حوزه بازدارندگی	
۱۲۴۶	* اقتصاد سیاسی بین‌المللی	
۹۱۶	* جنگ اوکراین	
۷۵۳	* مسائل خلیج فارس	
۵۰۳	* پرونده هسته‌ای ایران	
۴۵۷	* مطالعات اسرائیل (سرزمین‌های اشغالی)	
۳۷۶	* سازمان‌های بین‌المللی	
۲۹۱	* مسائل عراق	
۲۰۸	* مسائل عربستان سعودی	
۸۴	* مسائل افغانستان	
۳۹	* مباحث نظری	
۲۱	* مسائل ترکیه	
۱۵	* حقوق بشر	
۳	* محیط زیست و تغییرات اقلیمی	
از ۱۶۲۵	جزئیات جهت‌گیری موضوعی - مطالعات امریکا	
۱۰۴۸	امریکا و اقتصاد سیاسی بین‌الملل	نتایج بر مبنای جزئیات جهت‌گیری موضوعی در مورد «مطالعات امریکا»
۹۲۲	امریکا و امنیت بین‌الملل	
۸۳۲	امریکا و چین	
۵۰۳	ایران و امریکا (با محوریت مذاکرات هسته‌ای)	
۴۳۳	امریکا و خلیج فارس	
۱۸۱	امریکا و سازمان‌های بین‌المللی	
۱۴۱	امریکا و مبارزه با تروریسم در عراق	
۱۰۵	امریکا و عربستان سعودی	
۷۶	امریکا و اسرائیل	

ث- ارزشیابی کمی دانش اکتسابی حاصل از آموزش در دانشگاه

برای تشخیص سطح دانش هر یک از حاضران در پژوهش به صورت عددی قابل مقایسه، بخشی از برنامه رایانه‌ای اختصاصی بر اساس الگوریتمی ساخت یافته به ارزشیابی عددی اختصاص داده شد. در این روش بر اساس آشنایی با پارادایم‌ها، روش پژوهش‌ها، معرفت‌شناسی، به روز بودن دانش، آگاهی از مفاهیم پایه، آشنایی با روش‌های تجزیه و تحلیل علمی و آشنایی با ادبیات فارسی (بررسی غلط‌های فاحش املایی در نگارش پاسخ‌ها) نمره‌ای از ۰ تا ۲۰ به هر شرکت کننده در پژوهش اختصاص داده شد. نتایج این رتبه‌بندی در جدول شماره ۶ درج شده است.

بر این اساس میانگین نمره افراد حاضر در پژوهش ۹.۷ از ۲۰ و کمتر از نمره قبولی (۱۰) است که البته با گرد شدن عددی توسط رایانه، نمره ناپلئونی بدست می‌آید. همچنین دانش افراد مهاجرت کرده با میانگین عددی ۱۳.۰۷ (تفاوت ۳.۳۷ نمره‌ای) حدود ۳۴ درصد بیشتر از دانش اکتسابی افراد مهاجرت نکرده است که بر این اساس می‌توان آنان را پس از اعضای علمی دانشگاه‌ها از منظر دانش کسب شده قرار داد. بر اساس داده‌ها و به ترتیب نمرات اعضای هیات علمی، پژوهشگران، کارمندان حوزه سیاست خارجی و خبرنگاران با جامعه آماری ۱۲۷ نفری (۳۴ درصد کل جامعه آماری پژوهش) با نمره میانگین ۱۱.۷ افرادی هستند که نمره قبولی (بالای ۱۰) را کسب کرده و جامعه نخبه روابط بین‌الملل ایران را تشکیل می‌دهند. بر این اساس شغل مرتبط با مدرک تحصیلی در حفظ سطح دانش اکتسابی و یا ارتقای آن می‌تواند موثر باشد.

جدول شماره ۶- ارزشیابی کمی دانش اکتسابی حاضران در پژوهش

نمره دهی از ۲۰	تعداد مورد		
۹.۵	۱۲۲	* دانشجویان کارشناسی ارشد	نتایج کلی (بدون اعمال شاخص)
۸.۶	۱۴۸	* دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد	
۱۱.۲	۴۳	* دانشجویان دکتری	
۱۱.۹	۵۹	* دانش‌آموختگان دکتری	
۱۵.۶	۳	* دانش‌آموختگان پست‌دکتری	
۱۰.۶	۸۷	** زنان	
۹.۴	۲۸۸	** مردان	
۹.۳	۲۱۲	*** دهه شصتی‌ها	
۹.۸	۱۶۳	*** دهه هفتادی‌ها	
۹.۷	۳۷۵	میانگین نمره بدون اعمال شاخص‌ها (به صورت کلی)	
۱۰.۹	۲۲	دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد	افراد مهاجرت کرده
۱۳.۱	۲۱	دانشجویان دکتری	
۱۴.۸	۲۳	دانش‌آموختگان دکتری	
۱۵.۶	۳	دانش‌آموختگان پست‌دکتری	
۱۳.۰۷	۶۹	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	
۱۴.۳	۱۳	هیات علمی داخل کشور	اعضای هیات علمی
۱۴.۹	۲۲	هیات علمی خارج از کشور	
۱۴.۶	۳۵	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	
۸.۳	۱۴۱	شاغل در حوزه‌های غیرمرتبط به مدرک تحصیلی	بر اساس مشاغل (غیر از اعضای هیات علمی)
۸.۹	۵۷	بیکار و جویای کار	
۹.۳	۵۰	بخش بین‌الملل شرکت‌های خصوصی	
۱۰.۱	۵۰	خبرنگار و تحلیلگر رسانه- و یا شاغل در	
۱۰.۹	۱۳	صدا و سیما	
۱۱.۵	۲۹	حوزه سیاست خارجی پژوهشگر	
۹.۲	۳۴۰	میانگین کلی بدون اعمال شاخص‌ها	

ج- همکاری پژوهشی و حلقه‌های فکری

از حاضران در پژوهش درخواست شد لیست مقالات و کتب منتشر شده و همچنین عناوین رساله‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری خودشان را ارسال نمایند. ۲۴۲ مورد همکاری کردند (۶۴ درصد جامعه آماری) این افراد به طور متوسط ۳.۵ مقاله و کتاب علمی تخصصی منتشر کرده بودند (۸۴۹ مورد) وقتی این آثار مورد بررسی قرار گرفت به نتایج جدول شماره ۷ دست یافتیم:

جدول شماره ۷- ارزشیابی آثار علمی بر اساس همکاری مشترک

درصد	تعداد از ۸۴۹ مورد	
۳۲	۲۷۵	مقالات گروهی مستخرج از رساله‌ها (کارشناسی ارشد و دکتری)
۳۱	۲۶۶	مقالات گروهی مربوط به اعضای هیات علمی حاضر در پژوهش
۲۲	۱۸۲	مقالات و کتب انفرادی
۱۵	۱۲۶	مقالات گروهی مربوط به دانشجویان کارشناسی ارشد

اگر آثار منتشر شده توسط ۳۵ عضو هیات علمی حاضر در این بخش پژوهش (۴۴۱ مورد) حذف شوند، ۲۰۷ دانشجو و دانش‌آموخته‌ای که در این بخش از پژوهش همکاری کرده‌اند ۴۰۸ مورد پژوهشی (متوسط هر نفر تقریباً ۲ مورد مقاله یا کتاب) منتشر کرده است. در نگاه اول با توجه به اینکه ۷۸٪ آثار علمی این افراد نتیجه کار مشترک پژوهشی محسوب می‌شود، شاید فکر کنیم که در جامعه علمی روابط بین‌الملل ایرانی کار گروهی نهادینه شده است. اما اگر آثار مستخرج از رساله‌های دانشجویی و مقالات مرتبط با دانشجویان کارشناسی ارشد (که به دلیل قوانین مجلات پژوهشی امکان انتشار مقاله به صورت انفرادی را نداشته و می‌بایست نویسنده مسئول فرد دارای مدرک دکتری باشد) حذف شود، اثر مشترک و کار گروهی حتی میان اساتید و هیات علمی حاضر در این پژوهش یافت نخواهد نشد. همچنین در مورد عضویت در انجمن‌های علمی تخصصی از افراد حاضر در پژوهش سؤال شد که دریافتیم ۶۳ مورد (نزدیک به ۱۷ درصد) عضو انجمن‌های علمی تخصصی هستند که اگر اعضای هیات علمی از این آمار کنار گذاشته شوند در می‌یابیم که از ۳۴۰ دانشجو و دانش‌آموخته روابط بین‌الملل در این پژوهش تنها ۲۸ مورد (حدود ۸ درصد) عضو انجمن‌های علمی تخصصی روابط بین‌الملل هستند.

نتایج و یافته‌های نهایی پژوهش

در این پژوهش دریافتیم افرادی که بدون شناخت قبلی به رشته روابط بین‌الملل وارد شده‌اند نتوانسته‌اند موفقیت شغلی در این زمینه داشته باشند. بخشی از این افراد به دلیل جبر ناشی از فرآیند پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها (کنکور) - بویژه دهه شصتی‌ها - به زمره دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته پیوسته‌اند. همچنین مطالعات مسائل امریکا با محوریت تاثیرگذاری بر اقتصاد سیاسی بین‌المللی و امنیت بین‌المللی (بویژه با تمرکز بر مسائل چین - امریکا) در صدر علاقمندی دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی قرار دارد. همزمان فقر نظری در پژوهش مرتبط با سیاست خارجی رسمی ایران در قالب «سندروم کیسینجر» قابل رویت است.

بر اساس ارزشیابی کمی دانش اکتسابی حاصل از آموزش دریافتیم که میانگین نمره کسب شده دانشجویان و دانش‌آموختگان روابط بین‌الملل ایرانی با ارفاغ، ۱۰ از ۲۰ می‌باشد که در این میان اساتید دانشگاه و افرادی که شغل مرتبط با رشته تحصیلی دارند، نمره بالاتری کسب می‌کنند (نمره ۱۱.۷). همچنین اگر جستجوی اینترنتی و استفاده از سایت‌های با عمق کم دانشی (مانند ویکی‌پدیای فارسی) از افراد گرفته شود، سطح دانش آنان به شدت کاهش می‌یابد. نتایج حاصل از دو پژوهش قبلی مانند تسلط جریان اصلی (واقع‌گرایی و لیبرالیسم)، عدم شناخت روش‌های پژوهش و عدم توانایی ایجاد ارتباط میان موضوع و روش پژوهش، عدم شناخت و آگاهی از مفاهیم معرفت‌شناختی، تمایل به پژوهش مسائل منطقه‌ای بدون در نظر گرفتن تاثیر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و تمایل به بررسی امور از دریچه تاثیرگذاری سیاست خارجی امریکا (با نگاه بدبینانه نزدیک به سیاست‌گذاری رسمی کشور) نیز مجدد و برای سومین بار مورد تایید قرار گرفت. از این منظر نگارنده معتقد است که ضعف دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل در ایران مشهود و اثبات شده است. اما در این زمینه که آیا فرضیه پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرد یا خیر باید به چند نکته توجه کرد:

۱. حلقه‌های فکری مشترک در دانش روابط بین‌الملل ایرانی به دلیل فقدان تمایل به کار گروهی هنوز شکل نگرفته است. دلیل واضح آن نیز محدود شدن همکاری مشترک پژوهشی صرفاً در قالب رساله‌های دانشجویی است. با توجه به اقبال کم دانشجویان و

دانش‌آموختگان به عضویت در انجمن‌ها و محافل علمی - تخصصی، در اینجا نیاز به بررسی بیشتر است که ترویج و توسعه انجمن‌های علمی - تخصصی با چه روش‌هایی امکان‌پذیر است و آیا این توسعه می‌تواند به ایجاد حلقه‌های فکری مشترک کمک نماید یا خیر؟

۲. دانش‌آموختگان مهاجرت کرده از منظر ارزشیابی کمی دانش‌اكتسابی، حدود نمره ۱۳ از ۲۰ را کسب کردند (۳۰ درصد بیشتر از متوسط نمره افراد حاضر در پژوهش)، همچنین فقط ۱۰ درصد از آنان در شغل‌های غیرمرتبط با رشته تحصیلی مشغول به کار هستند. با عنایت به نتایج حاصله می‌توان اکثریت آنان را در زمره متخصصان مهاجرت کرده قرار داد. در اینجا این پرسش مطرح می‌شود که علت مهاجرت آنان از کشور چه بوده است؟ همچنین باید بررسی کرد که چه میزان از افزایش سطح دانش آنان مربوط به تحصیل و کار در محافل علمی خارج از کشور است؟

۳. تحلیلگران، مشاوران و ارائه‌دهندگان دانش روابط بین‌الملل به دستگاه سیاست خارجی و افکار عمومی کشور معمولاً اعضای هیات علمی، پژوهشگران، کارمندان حوزه سیاست خارجی و خبرنگاران هستند. سوال اینجاست که با نمره میانگین ۱۱.۷ از ۲۰ چه میزان از این تحلیل‌ها و مشاوره‌ها برخاسته از دانش روابط بین‌الملل است؟ آیا بخشی از اشکالات و معضلات موجود در سیاست خارجی کشور ارتباطی به سطح دانش اکتسابی این افراد دارد؟ (فارغ از توجه به سندروم کیسینجر)

۴. مانند دو پژوهش گذشته شاهد فقر شدید نظری در زمینه تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه عملکرد و تاثیرگذاری آن در وقایع مهم منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای هستیم. در مباحث مطروحه هیچ نکته انتقادی در زمینه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران یافت نشد که هم تایید کننده وجود «سندروم کیسینجر» و همان نمایانگر علاقمندی به مطرح کردن مسائل و موضوعاتی است که مورد تایید دستگاه سیاستگذاری خارجی قرار گیرد.

در پایان به‌عنوان راهکاری برای برون‌رفت از وضعیت کنونی موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- در دوره آموزشی مدارس بویژه دو سال آخر، دانش‌آموزان با رشته‌های تحصیلی دانشگاهی - به‌طور علوم انسانی - و آینده شغلی و معضلات آنها آشنا شده تا با آگاهی بیشتری انتخاب رشته دانشگاهی داشته باشند.
- در مقطع کارشناسی، نحوه انتخاب دروس از انتخاب واحد به «انتخاب خوشه‌ای واحد» تغییر یافته و دانشجو موظف باشد در پایان هر ترم یا سال تحصیلی یک مقاله پژوهشی مبتنی بر روش پژوهش در حوزه خوشه انتخابی ارائه نماید.
- رشته روابط بین‌الملل از دانشکده‌های حقوق و علوم سیاسی منفک و با تاسیس «دانشکده مطالعات بین‌المللی» به صورت مستقل و تخصصی به فعالیت علمی بپردازد.
- انجمن‌های علمی مرتبط با روابط بین‌الملل در هر دانشکده که دارای گروه روابط بین‌الملل است تاسیس و اعضای هیات علمی تلاش نمایند با تشویق دانشجویان به عضویت در این انجمن‌ها، برگزاری کارگاه‌های علمی و انجام امور پژوهشی گروهی، «پژوهش مشترک» و «روحیه کار گروهی» را در دانشجویان نهادینه نمایند.
- ارتقا شغلی اساتید دانشگاه منوط به کارهای پژوهشی مشترک با سایر اساتید (نه صرفاً در قالب مقاله مستخرج از رساله یا پایان‌نامه دانشجویان) شود. ایجاد حلقه‌های فکری در راستای نظریه‌پردازی ایرانی روابط بین‌الملل زمانی امکان‌پذیر است که تبادل فکری و مشارکت علمی در میان خبرگان این دانش یعنی اساتید نهادینه شده باشد.
- ترویج روحیه نقادی و ایجاد کرسی‌های دانشگاهی نقد سیاست‌گذاری و عملکرد سیاست خارجی کشور و تشویق مادی و معنوی منتقدان با هدف درمان «سندروم کیسینجر».

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Sajad Sadeghi

<https://orcid.org/0000-0001-7567-8439>

منابع

- ازغدی، علیرضا، (۱۳۷۸)، علم سیاست در ایران، تهران: انتشارات باز.
- افتخاری، اصغر؛ امام‌جمعه‌زاده، جواد و ذاکریان، مهدی، (۱۳۸۹)، آموزش و پژوهش روابط بین‌الملل در ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- افتخاری، قاسم، (۱۳۸۵)، «بررسی روش شناختی پایان‌نامه‌های دوره دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه تهران»، فصلنامه پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۱، شماره ۵، صص ۲۲-۱.
- باقری دولت‌آبادی، علی، (۱۳۹۵)، «آسیب‌شناسی پژوهش‌های روابط بین‌الملل در ایران»، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۴۱-۹.
- بشیریه، حسین، (۱۳۷۸)، «وضعیت علم سیاست در ایران (گفتگو)»، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۲۶۴-۲۶۱.
- نائب، سعید، (۱۳۸۴)، «وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران»، فصلنامه علوم سیاسی: دانشگاه باقر العلوم (ع)، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۱۱۷-۱۳۶.
- حاجی‌یوسفی، امیر محمد، (۱۳۸۹)، «تدریس روابط بین‌الملل در ایران: چالش‌ها و چشم‌اندازها»، فصلنامه پژوهشنامه علوم سیاسی، سال پنجم، شماره دوم، صص ۶۷-۱۱۰.
- حاجی‌یوسفی، امیرمحمد، (۱۳۸۵)، «آموزش درس روابط بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران: آسیب‌ها و راهکارها»، فصلنامه پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۱، شماره ۵، صص ۶۳-۷۷.
- حشمت‌زاده، محمد باقر، (۱۳۸۱)، «وضعیت علم سیاست در ایران»، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۳۰۵-۳۲۸.
- خلیلی، رضا، (۱۳۸۶)، «تبارشناسی مطالعات امنیتی در ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی: پژوهشکده مطالعات راهبردی، دوره ۱۰، شماره ۲ و شماره مسلسل ۳۶، صص ۲۷۹-۳۲۶.
- دلاوری، ابوالفضل، (۱۳۸۹)، «ارزیابی برنامه‌های مصوب دوره‌های دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل»، دوفصلنامه پژوهش سیاست، سال دوازدهم، شماره ۲۸، صص ۵۹-۸۶.
- دلاوری، رضا، (۱۳۹۶)، «آسیب‌شناسی نشریات تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران: موانع و راه‌کارها»، سیاست پژوهی ایرانی، سال ۴، شماره ۱۲، صص ۷۹-۱۱۷.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و قنبری مزیدی، مقداد، (۱۳۹۲)، «سیر تحول مطالعات نظری روابط بین‌الملل در ایران»، دوفصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۹-۳۸.

- ستوده، سید محمد، (۱۳۸۴)، «ارزیابی وضعیت رشته روابط بین‌الملل در ایران»، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۹۳-۱۱۶.
- سلیمی، حسین، (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت آموزش و پژوهش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران (مجموعه مقالات)، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- صادقی، سجاد، (۱۴۰۲ الف)، «تاثیرپذیری روابط بین‌الملل از سیاست خارجی آمریکا: مطالعه موردی مقالات ایرانی ۱۳۹۸-۱۴۰۰»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۲، شماره ۴۷، صص ۱۷۹-۲۱۸.
- صادقی، سجاد، (۱۴۰۲ ب)، «نگاه ایرانی به سیاست آسیایی و همسایگی: رویکردسنجی مقالات علمی-پژوهشی ایرانی ۱۳۹۸-۱۴۰۱»، چهارمین همایش ملی و سومین همایش بین‌المللی مطالعات منطقه‌ای سیاست آسیایی و همسایگی جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه تهران، ۲۸ و ۲۹ آذر.
- صادقی، سجاد، (۱۴۰۳ الف)، «رویکردسنجی ادبیات علمی روابط بین‌الملل ایرانی: بررسی مقالات علمی-پژوهشی سال ۱۴۰۰»، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، دوره ۱۲، شماره ۲، صص ۳۵۵-۳۷۵.
- صادقی، سجاد، (۱۴۰۳ ب)، «نگاه ایرانی به بریکس و تحولات نظام بین‌الملل: رویکردسنجی مقالات علمی-پژوهشی ایرانی در حوزه روابط بین‌الملل»، مطالعات کشورها، دوره ۲، شماره ۲ (ویژه‌نامه بریکس)، صص ۲۲۱-۲۴۸.
- مشیرزاده، حمیرا، (۱۳۹۸)، «آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری در آموزش عالی ایران: شیوه‌های سنجش و پذیرش دانشجویان دکتری رشته روابط بین‌الملل»، فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۵، شماره ۳، صص ۲۰۹-۲۳۴.
- مشیرزاده، حمیرا و خواجه‌نائینی، علی، (۱۳۹۳)، «مطالعات بین‌المللی در ایران: مطالعه موردی مقاله‌های مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۴، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۵۸.
- مشیرزاده، حمیرا و کافی، مجید، (۱۳۹۴)، «زمینه‌های ساختاری نظریه‌پردازی ایرانی در روابط بین‌الملل»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۵، شماره ۲، صص ۳۳۷-۳۵۵.
- مشیرزاده، حمیرا و مسعودی، حیدرعلی، (۱۳۸۹)، «نظریه و پژوهش در روابط بین‌الملل در ایران: مطالعه موردی رساله‌های دکتری»، فصلنامه پژوهش‌نامه علوم سیاسی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۱۶۳-۱۸۸.

- مشیرزاده، حمیرا و مسعودی، حیدرعلی، (۱۳۹۰)، «دانش نظری دانشجویان روابط بین‌الملل: مطالعه‌ای آسیب‌شناختی»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۱، شماره ۳، صص ۲۸۴-۲۶۵.
- مصفا، نسرین، (۱۳۸۶)، سیری در تحولات آموزشی و پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل: نقش عوامل تاثیرگذار سطح کلان، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- هادیان، ناصر، (۱۳۷۸)، «وضعیت علم سیاست در ایران (گفتگو)»، فصلنامه علوم سیاسی، دوره ۲، شماره ۷، صص ۲۲۲-۲۲۹.

References

- Haji-Yousefi, A, (2009), "Is There an Iranian Perspective on International Relations?", *Presented at the Annual Conference of the Canadian Political Science Association*, May 27-29, Ottawa: Carleton University.
- Haji-Yousefi, A, (2010), "Teaching International Relations in Iran: Challenges and Prospects", *Presented at the Annual Conference of the Canadian Political Science Association*, June 2-3, Montreal: Concorida University.
- Jordan, Richard & Maliniak, Daniel & Oakes, Amy & Peterson, Susan & Tierney, Michael J., (2009), *One Discipline or Many? TRIP Survey of IR Faculty in Ten Countries*, Virginia: The College of Willam and Mary.
- Maliniak, Daniel & Oakes, Amy & Peterson, Susan & Tierney, Michael J., (2011), "IR in USA Academy", *International Studies Quarterly*, Vol. 55, No. 2, pp 437-464.
- Maliniak, Daniel & Long, James D & Peterson, Susan & Tierney, Micheal J., (2018), "The Global Study of International Relations: Hegemony, Diversity or Insularity", *Security Studies*, Vol. 27, No.3, pp 448-484.

- Mesbahi, M, (2009), “IR Scholars and International Systems: Learning and Socialization”, *International Political Sociology*, Vol. 3, No. 3, pp 346-350.
- Moshirzadeh, H, (2009), “A Hegemonic ‘Discipline’ in an ‘Anti-Hegemonic’ Country”, *International Political Sociology*, Vol. 3, No. 3, pp 342-346.
- Sariolghalam, M, (2009), “Iran: Accomplishments and Limitations in IR”, in A. B. Tickner and O. Waer, eds. *International Relations Scholarship around the World*, London and New York: Routledge.

In Persian

- Azghadi, A, (1999), *Political Science in Iran*, Tehran: Baz Publications. [In Persian]
- Bagheri Dolatabadi, A, (2017), “Pathology of International Relations Research in Iran”, *Political and International Approaches*, Vol. 8, No. 1, pp 9-41. [In Persian]
- Bashiriyeh, H, (1999), “The Status of Political Science in Iran (Conversation with Hossein Bashiriyeh)”, *Political Science*, Vol. 1, No. 4, pp 261-264. [In Persian]
- Dehghani Firoozabadi, S.J & Ghanbari Mazidi, M, (2014), “Developments of the Theoretical Studies of International Relations in Iran”, *Islamic Political Research*, Vol. 1, No. 4, pp 9-38. [In Persian]
- Delavari R, (2018), “Pathology of Specialist Journals in Political Sciences and International Relations in Iran: Barriers and Solutions”, *Iranian Political Research*, Vol. 4, No. 12, pp 79-117. [In Persian]
- Delavari, A, (2010), “Evaluation Program of Legislation Tamarkoz PhD Studies and International Political Relations”, *Public Law Research*, Vol. 12, No. 28, pp 59-86. [In Persian]
- Eftekhari, A, (2007), “A Methodological Survey of Ph.D. Dissertations in the Departments of Political Science and International

- Relations at University of Tehran”, *Research Letter of Political Science*, Vol. 1, No. 5, pp 1-22. [In Persian]
- Eftekhari, A. & Emam jomeh zadeh, S.J & Zakerian, M, (2010), *Education and Research of International Relations in Iran*, Tehran: Social and Civilization Studies. [In Persian]
  - Hadiyan, N, (2000), “The Status of Political Science in Iran (Conversation with Naser Hadiyan)”, *Political Science*, Vol. 2, No. 7, pp 222-229. [In Persian]
  - Haji-Yousefi, A, (2007), “Teaching the Course ‘Introduction to International Relations’ in The Iranian Universities: Problems and Solutions”, *Research Letter of Political Science*, Vol. 1, No. 5, pp 63-77. [In Persian]
  - Haji-Yousefi, A, (2010), “Teaching International Relations in Iran: Challenges and Prospects”, *Research letter of Political Science*, Vol. 5, No. 2, pp 67-110. [In Persian]
  - Heshmatzade, M.B, (2002), “The Status of Political Science in Iran”, *Political Science*, Vol. 5, No. 18, pp 305-328. [In Persian]
  - Khalili, R, (2007), “A Geneology of Security Studies in Iran”, *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 10, No. 2, pp 279-326. [In Persian]
  - Mosafa, N, (2007), *Investigating Educational and Research Developments in Political Science and International Relations: The Role of Influential Macro-Level Factors*, Iran(Tehran), Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. [In Persian]
  - Moshirzadeh, H & Khajeh Naeini, A, (2014), “International Studies in Iran: A Study on Articles Published in the Journal of Faculty of Law and Political Science, University of Tehran”, *Politics Quarterly*, Vol. 44, No. 1, pp 139-158. [In Persian]
  - Moshirzadeh, H, (2019), “A Pathological Analysis of Policy-Making in Higher Education: The Case of Testing and Admission to IR PhD

Program”, *Iranian Journal of Public Policy*, Vol. 5, No. 3, pp 209-234. [In Persian]

- Moshirzadeh, H. & Kafi, M, (2015), “Theorizing IR in Iran: A Structural Explanation”, *Politics Quarterly*, Vo. 45, No. 2, pp 337-355. [In Persian]
- Moshirzadeh, H. & Masuodi, H, (2010), “Theory & Research in International Relations in Iran: Case Study of PhD Dissertations”, *Research letter of Political Science*, Vol. 5, No. 2, pp 163-188. [In Persian]
- Moshirzadeh, H. & Masuodi, H, (2011), “IR Students’ Theoretical Knowledge: A Pathological Study”, *Politics Quarterly*, Vol. 41, No. 3, pp 265-284. [In Persian]
- Sadeghi, S, (2023), “Critical Theories, International Relations, Iranian International Relations, Kissinger Syndrome, US Hegemony”, *Political Strategic Studies: Alameh Tabataba’i University Press*, Vol. 12, No. 47, pp 179-218. [In Persian]
- Sadeghi, S, (2024 a), “Iranian View on Asian and Neighborhood Policies: Examining the Research Approaches of Iranian Scientific-research Articles March 21, 2019 to March 20”, 2023”, *The 4th National Conference and the 3th International Iranian on Regional Studies: The Asian and Neighborhood Policy of the Islamic Republic of Iran*, University of Tehran, 19-20 December. [In Persian]
- Sadeghi, S, (2024 b), “Examining the Research Approaches of Iranian International Relations Articles: Review of Scientific Research Articles Published from March 21, 2021 to March 20, 2022”, *Iranian Research Letter of International Politics: Ferdowsi University Press*, Vol 12, No. 2, pp 355-375. [In Persian]
- Sadeghu, S, (2024 c), “Iranian View on BRICS and Developments in International System: Examining the Research Approaches of Iranian Scientific Research Articles on International Relations”, *Journal of*

Countries Studies: Tehran University, Vol. 2, No.2 (Special Issue of BRICS), pp 221-248. [In Persian]

- Salimi, H, (2009), *Investigating The Status of Education and Research in Political Science and International Relations in Iran (Collection of Articles)*, Tehran: Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. [In Persian]
- Sotodeh, S.M, (2005), "Evaluation of The Status of International Relations in Iran", *Political Science*, Vol. 8, No. 30, pp 93-116. [In Persian]
- Tayeb, S, (2005), "The Status of The Field of International Relations in Iran", *Political Science*, Vol. 8, No. 30, pp 117-136. [In Persian]

استناد به این مقاله: صادقی، سجاد، (۱۴۰۳)، «آسیب‌شناسی دانش اکتسابی حاصل از آموزش روابط بین‌الملل ایرانی»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۳، شماره ۵۱، ۸۱-۱۲۸.

Doi: 10.22054/QPSS.2023.75500.3302

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License